

ମେଘାମୟ

୪-୧.

VSEBINA:

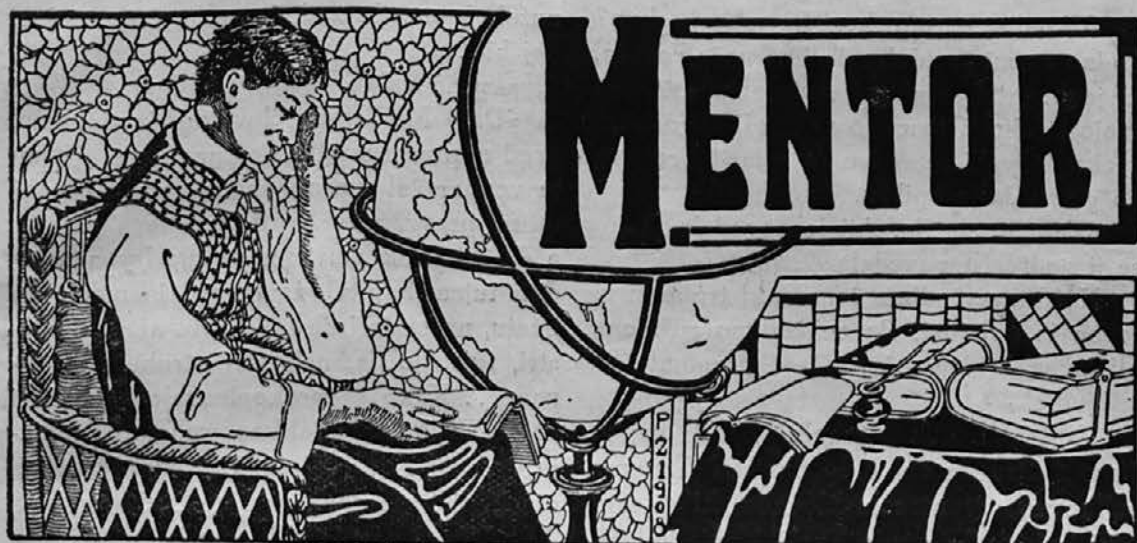
Fr. Bevk: Mrlič	1
Fr. Bevk: Makabejski bratje	4
Prof. Fr. Pengov: Sladkor	5
Prof. Fr. Omerza: Homerjeva Iliada. IX. (Dalje)	12
Fr. Bevk: Dve sliki iz moderne nemške lirike	16
Dr. Iv. Pregelj: Iz poetike	22
Češki zložil Jan Neruda, preložil Al. Benkovič: Kozmiške pesmi	27
Dr. J. Samsa: Ob grobu dr. J. Ev. Kreka	29
Fr. Omerza: Odlomki iz del cerkvenih pisateljev. (Dalje)	32
Dr. Iv. Pregelj: Književni pomenki	34
Drobiž:	
Naše slike	36

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne v mesecu in stane za dijake 2 K, za druge naročnike 4 K na leto.

Tisk »Katoliške tiskarne« v Ljubljani.

Odgovorni lastnik Alojzij Markež.

Urejuje dr. Ant. Breznik.

LETNIK X.

1917/18.

ŠTEV. 1.-2.

MRLIČ.

FRANCE BEVK.

»Kakšna je! Ali ni okostje samo?«

Pogledal sem nanjo. Ni me bilo groza, dasi še nisem videl takega mrliča. Na visokem odru je ležalo telesce male deklice, oblečeno v rožasto oblakco, ki se je zdela prazna, čisto prazna. Usta odprta, zobje so bili neznano veliki, temni, nosni odprtini povečani in oči so gledale polmiže izpod modrikastoprozornih trepalnic po telesu in ob čelu je bil obraz čudno stisnjen.

»Ali ni hudo, mlademu umreti?«

Kot da nisem slišal ljudi. »In vendar je bila človek,« sem pomislil in tiščal ušesa pred vzkliki, ki so vršali krog mene. »Da, morda je bila celo velik človek. S smrtjo mladega človeka je pokopano več kot človek, mnogo več...«

Ljudje so vzdihali. Konec sveče, postavljen v nizek kozarec, je gorel nemirno. Umetne cvetice, pritrjene na zelene vešice roženkravta, so prečudno sijale v polmraku okna, ki je bilo zastrto z belim prtom in svetimi podobami. Deklice so ji pletle venec; med zelen bršljan so vpletale velike umetne rože iz rdečega in rumenega papirja.

Bilo mi je ta trenutek, kot da se je njen obrazek izvil iz zelenja in umetnih cvetic, iz ozračja, ki je vonjalo po sežganem brinju, in je pričel močno cvesti. Oči so oživele, rdečica na polnih licih in ustnah, nič več tistega obraza, voščenega, kot ga še nisem videl do tega trenutka...

V zadnji klopi je, tiha, mirna, sijoča. Pa se dvigne in zdaj ni nič več tiha, zdaj govori pesmico... Toda — ne, ni res, ona leži... V meni je tista globoka življenska žalost, da bi udaril — — Kaj meni nazadnje, kdo je umrl in kaj je bil!... A, da je bil mlad, tih in miren v svoji mladi modrosti kot drevo, ki samo brsti in cvete, brsti in cvete... Solnce v očeh in tragiko v prsih — to mi ni vseeno, ne, to mi ne sme biti vseeno. Slednja kaplja te krvi, le kosček tragike v enih teh prsih!... Ne kaznuj nas, Bog, ne vrzi tisoč tragik na našo in na naših otrok glave!... Kaj kličem, kaj se bojim? Tu leži deklica in nič kot mala deklica...

»Glejte,« mi je pokazala njena mati skozi okno — bilo je nekaj dni prej — »glejte, tam je smrt doma.«

Ali naj se ozrem skozi katerokoli okno? Čudno se mi je zdelo, da ima naša soseda, ki je bogata, ošabna, naduta, smrt pod svojo streho. Otroci so se igrali pred hišo, prekopicovali se, eden je udaril drugega po glavi, da je vpil...

»Tam je služila. Ali je povedala, kako se ji godi? Ni povedala... ni...!«

Ná! Pa se čudimo ženam, ki trpijo in ni tožbe iz njih ust. Pa se čudimo sužnjem, bljujočim kri, pojoč na čast tiranom! To so ljudje! —

»Naj je služila kjerkoli... Ali naj je človek človeku sploh še človek? Tistemu velikemu, ogromnemu človeku, ki si sam lasti to ime. Ali mu je žival? Manje kot žival? Rastlina, ki se izmozga od cvetja do korenin?

»Kako pravico imajo?« je dejala. Imela je silno primitivne pojme o pravici. »Da umirajo za druge, da...«

»Kaj pravite? — Da, kako pravico imajo? Da, res, Kaj so kupili, kaj stoji v pogodbi? Roke, mozeg, kri?... Ali so dejali, da bodo očetje, pa so bili volkovi! Grozno je, imeti volka za očeta in varuha.«

»Slišite...«

Nisem je slišal. Roka mi je trepetala. »S silo dela pot skozi srca, trga jih...« Nad gozdovi na horizontu se je delila megla v skupine in velik oblak nad njimi je požiral drugo za drugo. Zamahnil sem z roko. Zaprl oči...

»Aj, vse nedoumljivo, trpkol...«

Zakaj umira vse, vse? Zakaj pogine slednja stvar, v katero svrhu? Kaj? Človek je človek — in ali je bila vaša hči človek in ali je oni drugi nosil ime človeka, ali je imel pravico nositi to ime? Kaj mislite pod to besedo? Kaj mislite? Ne odpirajte katekizma, da je človek ustvarjen po božji podobi, njegova lastnina!... Jaz ne vem več, čemu je spisan katekizem — —

Njene oči so gledale nerazumljivo v me, roka je nervozno prebirala gube na obleki.

»Sicer, kaj govorim, ko ni pomoči, ko je zapišana smrti in ni izhoda. Vse dni umira pri živem duhu, silnem... vsak tre-

nutek je morda zadnji, a ni ga še... No, kaj bi...«

»Izpričevalo.«

»Da! Mlademu človeku izpričevalo, pred obrazom smrti neko priznanje, da mu je vendar žal umreti, in da spozna, da bi moral pravzaprav živeti iz nekega vzroka, a da je vzrok smrti nazadnje le važnejši, dati tujcu kapital zmožnosti in moči, ne očetu, ne materi, in niti bratu ne in ne sstri, tujcu jo da, njihovim otrokom in ženam... Kako se prekopicavajo rdečelični otroci! Kdo jim je dal kos kruha, ki ga imajo v roki? Povej mi to, ti bleđi, umirajoči otrok, ti izmozgana pestunja tuje krvi!... Ah! Ali naj napiše tudi soseda...?«

Ni je bilo več. Moker sled bosih nog je ostal na podu. Izpričevalo... Raz aktov in knjig se je vsul prah, ko sem jih razgrnil. Koliko ljudi! Oči so tavale preko različnih pisav, ustavljale se, begale... Ali so umrli, umirajo, bodo umirali s priznanjem, za druge?... Umrli... umrla... umrl... Vsi ti mladi ljudje, ki jim je smrt označena in ki jim ni označena.

Formular se je polnil vrsta za vrsto, red za redom. Začetnice sem olepšal, kot bi hotel s tem opravičiti svoje dejanje. Kot da pišem smrtno obsodbo mlademu človeku in sem hujši kot rabelj. Ne obsodbo, ampak psovko, grdo ironijo, ki jo podam v roko tej deklici: »Na, ti pridna, dobra deklica, ker ne moreš biti ne dekle, ne mati, ne gospodinja, nobeno izmed tistih velikih in srečnih poklicov v življenju, tedaj ná mesto vsega to lepo cunjo, olepšano z mojo roko, ki govori o časti in vedi: za drugega umiraš, to je lepo od tebe, to je...« No in ne bo besed, ginjeni bomo... Hahaha!...

V zavesti smrti bi prijel za priznanje, mrtvo, zlobno: »Življenje za življenje, a smrt za smrt!« in bi ga raztrgal, razklal, prežvečil in se smejal, o, vi vsi se ne znate smejati tako blazno: »Kaj mi je to, vi ljudje! Življenje! Življenje!«

Številke, številke! Kaj kričite! Papir je popisan... Smrt je čisto navadna, bolj navadna, kot kosilo vsak dan. So ljudje, ki se ne najedo vsak dan, a smrt je njih gost

slednji dan. Slišal sem bajko, da je smrt v oblasti strašnega, enookiga človeka, ki mu išče žrtev in on, ta enooki, strašni človek raste in nima konca... Iz človeka proti človeku. Strašna je resnica o enakosti v smrti, hudodelec ali svetnik, norec ali genij. Enooki velikan raste, raste... Da se doseže pepel, ali ni vsaka veja dobra? In pepela je treba. Da, da! —

Še spominski list z verzi, okrašen z dvema zelenima zmajema in sličicami iz življenja. Diploma... Vse je v redu, vse...

Vstopil sem v sobo in pogledal v njo, slonečo na postelji. Zobe je imela čudno velike že takrat, obraz je dobival voščeno barvo in oči so bile čudno tihe in temne. Suha roka je padla trudna v mojo in kot bi polzela do srca, me je potreslo. Izročil sem ji papirja in molčal.

Usta odprta, oči odprte, obraz napet... Prebiral je vrsto za vrsto, ustnice so se trdno zgibale. Jaz sem sedel na skrinji in gledal, mati je stala ob koncu postelje. Njen pogled je zopet polzel čez vse vrste, počasi, preudarno, in ko je prišla drugič do konca, se je nasmehnila — s koščnim smehom, stisnjenim med lične kosti in čeljusti.

Spominski list... Ustnice so se razločno zgibale, ko je brala verze: »Pojdi, hčerka, na pot, na življenja pot, varuj, hčerka, se zmot...« Njene oči so obstale in obraz tudi. Jaz sem trepetal, bal sem se njenega pogleda, njene besede, celo kretnje sem se bal. Da mi seže tista roka v srce... Kako sije v njenih očeh! Ali je smrt? — —

Položila je papirja na okno, molče, trdno in se ni ozrla. Gledala je v odejo.

»Ali je prav?« je vprašala mati.

Pokimala je. Voščena roka se je čudno izražala na beli odeji.

»Vsaj en nasmeh še...«

En nasmeh? Vso slast izsesamo iz človeka, da umrje za nas popolnoma, sprememo ga v poetično bitje, obdano z gloriolo, vse radi nas, radi nas... Ona je dvignila suho, dolgo roko in jo položila na okno, na papirje.

»Pa zakaj mi je to!« se je trgal slaboten glas, tožeč, kot bi se izgubljal nazaj v prsi. »Ko bi imela zato le eno minuto več, le eno minuto...«

Vzpel sem se, zastrmel; zajokal bi bil. Glejte, ali ne hira dve leti, ali ne polzi konec njenega življenja kot večnost, kot luč, ki ima ugasniti in ve, da ugasne, brli, brli...? In vendar se pogaja za eno minuto, samo za eno minuto in zavrže vse... samo za eno minuto neznosnega življenja. Ali ne sika smrt iz trenutkov? Toda za eno samo minuto vse...

Dvignil sem se in pokleknil bi bil. Zbežal... Kako grdo je naše prepričanje! S čim bi zamenjali življenje, ali je misel na življenje tako nična, tako podla?... Vi, strahopetneži, kaj mislite v veličini smrti? Ne, to je omama! Brez življenja je nično vse, kar ima življenje! Kaj me mamiš, demon, neznani? Ali nisem od obzorja do obzorja — pijan, opotekajoč se, pišoč, izvršujoč smrtne obsodbe nad seboj, nad stotisočeriimi...?

Ali sem spal? Stresnil sem se... Mrlič se ni ganil, trd, svetloba se je pasla po obrazu. Ljudje so strmeli vanj, šepetajoči, s sklenjenima rokama. »Blagor ji,« so dejali, — »junaška je bila!« Jaz sem se nagnil k starki, ki je sedela poleg mene: »Recimo: mrtva ste...«

S suhima rokama je zatisnila ušesa, male oči so upičile z grozo v me, vele ustne so drgetale v trepetu: »Ne, ne, ne! Molčite, mol...«

Mrlič pa se ni zganil! —

MAKABEJSKI BRATJE.

FRANCE BEVK.

Naj delam karkoli, naj berem ali pišem, naj se veselim ali žalostim, mi plavajo pred očmi. Kadar spim, jih vidim v sanjah in govorim z njimi, v noči in ob najlepšem dnevu se trgajo izpod nebesa, poganjajo iz tal kot rože...

O, ljubi moji! V neznano dolgi procesiji marširajo mimo mene, vsi ovenčani, vsi sveti, z veselim smehom na obrazu in me pozdravljajo z roko in me vabijo: Pridi z nami! Oni, zmagovalci sveta! Oni, ubogi in vendar najbogatejši!

Obupal sem nad vsem, nad samim seboj in nad svetom. Močna žalost je bila v meni, velik gnus. Nisem ga videl, ki bi bil

Kmetska hiša na otoku Ledí ob Sprevi.

príchal. Tu so pa prišli makabejski bratje in umolknila je moja boleost; videl sem zarjo, največjo vseh zarij. Največja moč je kolebala v njih in nihala svetovje.

Bral sem o njih v časopisju. S škodoželjnim triumfom je bila pisana notica. Samo enkrat, potem je vse umolknilo o njih.

Štiristo jih je bilo in vsi so dejali: ne! En glas so imeli. Vseeno, ali je govoril en sam, ali so govorili vsi. Príjeli so jih in jih peljali, oni pa so peli slavo Bogu. Lepo je, umreti za to, kar človek veruje! Matere so bile z njimi, v srcu, v mislih, in jih bodrile. O, in največje bitje je mati, ona je ljubezen sama.

Ko so jih pripeljali pred Antijoha, jih je vprašal ta: »Ali boste jedli?« Na ogrom-

nem krožniku se je kadilo rdeče svinjsko meso in dišalo. Bratje, veliki bratje pa so odgovorili: »Ne bomo jedli!«

»Zakaj ne boste jedli? Vse strašno vas čaka.«

»V nas je zapisano tako. Ne bomo jedli!«

Izstradali so jih in pretepli z jermeni, da je bilo njih telo ena sama rana. Makabejski bratje pa so dejali: »Ne bomo jedli; rajši umremo!«

Velik je bil Antijohov srd, velika njegova moč, pa ne velika dovolj, da bi premagala srca makabejskih bratov, velikih premagalcev zemlje.

Zakurili so velik ogenj, zbelili so ponve in kotle, ogreli orodje in krvniki so si zavihali rokave. Izbrali so jih del in mučili. Ne bom vam popisoval, ko veste groze več kot preveč. Odsekani udi, izmučena trupla so pričala: Ne! V zmečkanem, cvročem se mesu, v polomljenih kosteh je ležal sijaj trumfa.

Kaj boste vi, mlajši? Kaj pravijo matere v vaših srcih? Vera je močna, matere so neumrjoče, svetniška slava leži pred nogami: poberite jo! Pobrli so jo.

»Ali boste jedli?«

»Ne, o kralj! Močnejša je naša vera kot prej. Naše oči vidijo pokrajine, za katere so slepe tvoje oči. Umóri nas!«

Zopet je dovršil grozne muke en del, a brez besede, z nasmehom. V množici, ki je gledala, se je prebujalo čudno in šumelo. Kralj je čutil in trepetal.

»Makabejski bratje! Jejte od tega mesa! Vse, karkoli hočete, vam dam. Obdarujem vas; vse vam odpustim!«

»Ne, o kralj! Česa čakaš? Mi želimo smrti. Nečistemu se upira naše telo. Čemu je potem vera? Zaradi otrok ne!«

»Matere, pregovorite svoje sinove; poginjajo!« je zaklical kralj Antijoh.

Matere so šepetale: »Bodite močni!« Skozi usta sinov pa so govorile: »Sinovi vstajajo k večnemu življenju! Makabejski

bratje so, ki so zmagali svet. Nobena sila preko njih! Mrtev si, o kralj!»

Kralja je bilo groza. Kralj Antijoh je pobledel še huje, strašna jeza je legla nanj. Ostale je dal mučiti na skrivaj, da jih ni videla množica; mučili so jih najhuje...

Tako jih je padlo štiristo in še nekaj...

In kadarkoli se me polasti dvom, ali bo

zmagalo veliko in dobro, zagledam maka-bejske brate, ki gredo v procesiji mimo mene, smejejo se, ovenčani, sveti, veliki... Ni jih samo štiristo, več jih je in še jih ni dosti... Zmagovalci sveta, najbogatejši in največji kličejo in mahajo z roko: Pridite z nami! — Izpod neba kapajo, iz zemlje rastejo kot rože...

SLADKOR.

PROF. FR. PENGOV.

Sladkor te utegne v dobi »izkaznic« zamimati. Saj nam sladkor sladi življenje ne samo v obliki otročjih sladkarij, ampak tudi v podobi različno vkuhanega sadja in marmelad, s cukrom potresenih štrukljev, omlet, narastkov, tort, potic in kar je še takih belih vran v našem času na civilni mizi.

Da sladkor v preveliki meri lahko tudi škoduje, da ti more pokvariti dragoceno, kot biser lepo porcelanasto ustno ograjo, je znana reč.

Izdelovanje sladkorja spada k poljedelskim obrtnim kakor pivovarništvo, vinarstvo, škrobarstvo, octarstvo, mlinarstvo, predilstvo, tkalstvo in druge obrti, ki so — našemu ljudstvu ne v srečo — veliko premalo razvite po slovenski zemlji. Temelj kmetijskim obrtnim so namreč surovine, katere prideluje kmet. Kjer je mnogo kmetijsko-obrtnih podjetij, tam je tudi kmetijstvo na visoki stopinji; to opazujemo pri nas po deželah svetovaelavske krone (Češko, Moravsko), na Nižje Avstrijskem, kakor tudi v Nemškem cesarstvu.

Pri predelovanju surovin za človeški konsum (uživanje) odleti mnogo odpadkov, ki pa v kmetskem gospodarstvu mnogo zadenejo, bodisi kot krmilo, bodisi kot gnojilo, ki bi si ga moral sicer kmet dobavljati od drugod, a z mnogo večjimi stroški.

Glavni pogoj cvetoče obrtnosti in ljudskega blagostanja v kaki deželi je pridnost in pa — znanje, ki ga je zlasti prerano umrlji voditelj slovenskega naroda dr. Jan. Ev. Krek poudarjal ob sleherni priliki. Ako

bi tvornice ne predelale surovin, recimo konopelj, lanu, pese, bi ostali ti pridelki v svoji surovosti nerodovitni, ne mogli bi jih spraviti v kupčijo kot dragoceno blago. A takisto sta tudi delo in pridnost v narodnem in zasebnem gospodarstvu neplodna brez vednosti in človeške bistrornosti. Koliko kapitala gre pač po zlu vsled premajhne izobrazbe. Pri predelavanju surovin mora podjetnik skrbeti, da proizvaja končno blago bistrornno, urno in po ceni. To pa doseže le tedaj, ako izkoristi pri fabrikaciji vse iznajdbe modernega strojništva in kemije. Malokje se ti pokaže čudoviti uspeh edinstvenega sodelovanja teh dveh znanosti-posestrim tako očividno kakor v cukrovarništvu. Ko stopiš prvičkrat v češki »cukrovar« (sladkorno tovarno), se ti zdi, kot da si zašel v čarobno, velikolepno razstavo najmodernejših pridobitev na polju strojne in kemične tehnike.

Kaj pa je pravzaprav sladkor? Začudiš se morda nekoliko, a vendar takoj odvrneš: I sladkor je to, kar je sladko! — Gotovo, a če stavek obrneš in trdiš, da je vse sladkor, kar je sladko, se motiš. Naše okusne brbončice in občutnice niso pravi kažipoti, ki bi nam mogli odgovoriti in pojasniti to prezanimivo in še ne popolnoma dognano vprašanje.

Saj imamo celo vrsto kemičnih spojin, ki so sladkega okusa, a se ločijo po svojih sestavi kot noč in dan od našega znanega belega sladkorja; vzemi le n. pr. saharin in dulcin, ki igrata sedaj ob vojski tako imenitno vlogo, če tudi imata druga-

čen okus ter nista prav nič redilna, ampak zapuščata človeški organizem neizpremenjena. Sladkega okusa so dalje ne samo marsikateri organske snovi, kakor znani kloroform, salicilna kislina in njena natrijeva sol, ki je v kemičnem smislu predstopnica saharinu, ampak tudi mnoge anorganske soli, n. pr. svinčene in berilejeve soli, lugovi alkalij in več drugih. Kar v navadnem življenju imenujemo sladkor, spada med t. zv. o g l e n č e v e v o d a n e ali h i d r a t e, to je spojine, ki obstoje iz oglenca (C), vodenca (H) in kislega (O) in sicer tako, da se nahajata zadnji dve prvini (H in O) v njih v razmerju kakor 2 : 1, torej v istem razmerju kot v vodi (H_2O). Ločimo pa monosaharide ali monoze $C_6H_{12}O_6$ (grozdni in sadni sladkor n. pr.), disaharide ali bioze $C_{12}H_{22}O_{11}$ (n. pr. t r s n i, sladni, mlečni sladkor) in polisaharide $(C_6H_{10}O_5)_n$; zgledi za te poslednje so škrob, celuloza ali staničnina, dekstrin itd. Polisaharidi sicer niso sladkorji v navadnem pomenu besede, a če kuhaš n. pr. škrob s kako kislino, ti sprejme vase vodo in se ti zopet razcepi v monosaharid, namreč grozdni ali škrobni sladkor ali sirup. Večina sladkorjev ima to posebnost, da prične vsled vpliva glivic-kvasovk kipeti, pri čemer se spremene v alkohol in oglenčevo kislino. Na polju sladkorne kemije je odkril premnogo novih zanimivosti posebno profesor Emil Fischer v Berlinu.

Če pogledaš preprosti kemični obrazec našega navadnega trsnega sladkorja ali saharaže, ki ga rabimo v kuhinji, se ti utegne vriniti vprašanje: Ali se kemiji pač kdaj posreči, da nam umetno sestavi sladkor in škrob iz oglenčeve kisline in vode, ki ju je toliko na svetu. Saj ravno to izvršuje preprosta sladkorna pesa in naše ponižne trave klasovke in latovke, ki nam oskrbujejo dragoceni škrob v vsakdanjem kruhu, a to le enkrat na leto in še to po mnogem našem trudu in znoju, a tudi to v vojnem viharju v tako pičli meri, da umirajo stotine in tisoči vsled pomanjkanja skorjice kruha. Na to vprašanje je odgovoril že pred 30 leti botanik Ferdinand Cohn tako-le:

»Upati smemo, da se posreči prej ali slej sintetično (s pomočjo kemije) izdelovati tudi one snovi, ki smo jih dobivali doslej z velikim trudom in stroški od rastlin. Seveda si rastline ravno za najvažnejše organske spojine, za oglenčeve vodane in beljakovine še niso dale vzeti monopola. Z narodno-gospodarskega stališča moramo to gotovo le obžalovati; zakaj tisti dan, ko se posreči kemiji to, kar umé najpreprostejša algica v kaluži in mahova rastlinica v gozdu, izdelovati namreč škrob iz oglenčeve kisline in vode, isti dan bo rešeno tudi želodčno (krušno) vprašanje, ki je izmed prvih družabnih ali socialnih vprašanj. Dokler smo pri pridobivanju kruha odvisni od setve klasnatih trav, toliko časa more določena ploskev prerediti le določeno število ljudi; oglenčeve kisline in vode pa je na svetu toliko, da se da iz njiju dobiti kruha za brezštevilne množice ljudstva.

Če se pa posreči umetno izdelovanje oglenčevih vodenov, potem je treba le še drobnega koraka, da se napravijo iz njih v zvezi z dušcem beljakovine; s tem je pa že tudi odprta pot do umetnega proizvodnje mleka in mesa. Tako bi bila na en mah odstranjena vsa bridka skrb za hrano, ki tare danes toliko ljudi, končan bi bil boj za obstanek in vse družabno zlo, ki je s tem v zvezi. Upajmo, da se kmalu posreči organski kemiji, da ukrade rastlinam njihovo skrivnost, kako se izdeluje iz zraka in vode sladkor, moka in beljakovine, in tako zopet pripelje človeštvu nazaj ono »zlato dobo«, o kateri je ohranjen spomin pri vseh narodih.«

To upanje se je približalo uresničenju za marsikak korak, posrečilo se je med tem umetno proizvodnje mnogih oglenčevih hidratov in dano je zagotovilo, da bo mogoče v bodočnosti hitreje prodirati skozi te trudapolne in skrivnostne pragozde. Drugo vprašanje pa je, ali bi praktična rešitev teh naravoslovskih zastavic tudi v resnici vrnila svetu »zlato dobo«; diabolčno klanje ravno med onimi narodi zemlje, ki so imeli največ kruha in zlata, nam ne daje za to nobene garancije.

Za rastlino je trsni sladkor ali saharoza zaloga (rezerva), podobno kot škrob, katerega nadomešča sladkor v deblih mnogih palm ter v sladkornem trsu; pa tudi v pesi ima sladkor isti namen, da služi kot rezerva, kot glavna hrana zeleni rastlini v bodoči pomladi, ki naj cvetè in rodi seme. Z izbiranjem in skrbnim negovanjem je mogoče zaloge posameznih rastlin izdatno pomnožiti, tako se je posrečilo pri pesi dvigniti vsebino sladkorja od 3% na 16%, dočim ga ima sladkorni trs kakih 12—18%. Že te številke nam kažejo, da je mogoče tekmovanje med obema vrstama sladkorja; statistika nam to potrjuje: v l. 1910/11. (sezona za izdelovanje ali t. zv. sladkorna »kampanja« traja namreč zadnje mesece tekočega in prve sledečega leta) so pridelali na svetu pesnega sladkorja približno 84,000.000 q (kvintalov); od teh Avstro-Ogrska 15,200.000 q,¹ Nemčija 25,700.000 kvintalov, Rusija in Francija sta pridelali skupaj toliko kot Avstrija sama, vse druge države pa mnogo manj, nobena nad 3,800.000 q.² L. 1913. je eksportirala (izvozila) Avstro-Ogrska 10,740.000 q v vrednosti K 321 milijonov; blago je šlo največ na Angleško, v Turčijo in vzhodno Indijo. Kolonijalnega sladkorja iz sladk. trsa so pridelali pred vojsko na svetu manj nego pesnega, med vojsko se je pa to razmerje popolnoma preobrnilo. Danes izvira od vsega pridelanega sladkorja na svetu kakih 8 in pol milijonov ton iz sl. trsa in le 5 in pol milijonov iz pese-cukrovke. Največ trsnega sladkorja pridelala britanska Indija, ca 25,4% vsega; za njo prideta Kuba z 21% in Java z 20%.

Kako silno naraščajo naši sladkorni veleobrtni mogočni tekmeči na vseh vogalih zemlje, spoznamo, ako pomislimo, da je pridelala:

¹ Samo v Čehih je nad 130 velikanskih cukrovarov, ki pridelajo na leto 200.000 ton pese ter spravijo v svet nad 3,000.000 q sladkorja.

² Danes so udeležene države pri svetovni produkciji pesnega sladkorja v sledečem razmerju: Nemčija z 32%, Rusija z 21,4%, Avstrija z 19,4%, Francija z 9%.

	l. 1901/2	l. 1910/11 pa že
Rusija . . .	10,756.000 q	sladkorja 21,150.000 q
Kuba . . .	8,638.000 »	» 16,500.000 »
Java . . .	8,971.000 »	» 12,784.000 »

Nemčija je v tem času napredovala za slabo petino svojega proizvajanja (od 21 na 25 milijonov q), Avstrija pa še precej manj.

Vpliv vojske na sladkorno industrijo kažejo sledeče številke. Na Nemškem je bilo posejanih s sladkorno peso hektarjev:

leta 1887 . . .	263.000 ha
» 1912 . . .	503.000 »
» 1914 . . .	569.000 »
» 1915/16 . .	400.000 »

Sladkorja pa so pridelali:

leta 1840 v 145 tovarnah	12.500 ton
» 1860/1 v 246 »	62.250 »
» 1890/1 v 406 »	1,284.485 »
» 1913/4 v 344 »	2,718.000 »
» 1914/5 v 334 »	2,567.000 »
» 1915 6 cenijo »	1,500.000 »
» 1916/7 cenijo »	1,600.000 »

Ker je bil po izbruhu vojske onemogočen vsak večji izvoz, bi človek mislil, da bodo centralne države kar plavale v sladkorju, a namesto tega so prišle sladkorne izkaznice. Vzroki temu so različni; vojaštvo porabi neizmerno več sladkorja sedaj nego ga je v miru — vsak nemški vojak dobi na dan 17 do 25 g sladkorja —, rabijo ga pa tudi mnogo pri izdelovanju glicerina, za izdelovanje sadnih konserv, marmelade itd., velik del mora romati čez mejo namesto denarja, na drugi strani pa je pridelek sladkorja bistveno zmanjšan, ker se prideluje manj pese, primanjkuje pa tudi gnoja in delavcev.

Dočim smo pred l. 1914. izvažali velike množine sladkorja iz Evrope, utegnemo po sedanji svetovni bikoborbi doživeti zopet čase, kot so jih gledali naši dedje pred 100 in več leti, da se bo namreč sladkorni trs zopet vozil v Evropo in delal pesi najhujšo konkurenco. To mu ne bo delalo posebnih preglavic; zakaj sladkorni trs ima že sam na sebi več cukra nego pesa, poleg tega pa manj takozvanih nesladkorjev (celuloza, soli, beljakovine), ki delajo pri izdelovanju pesnega sladkorja dovolj težav in stroškov. Tudi imajo pesne nesladkor-

nine neprijeten okus, ki dela surov pesni sladkor popolnoma neužiten; trsove nesladkornine pa so ugodnega, aromatičnega okusa, tako da je že surov trsni sladkor za mnoga jedila poraben. Daljnja razlika je v melasi obeh vrst sladkorja. Pri izdelovanju surovega sladkorja in pri rafinaciji (čiščenju) slednjega ostane namreč tovarnarju kot odpadke melasa; ta je pri pesi črna, neprijetno dišča tekočina, ki ima močno zoprni okus, trsna melasa pa ima naravnost izboren okus in vonj, uživaš jo lahko na kruhu namesto medu, če pa jo pustiš, da kipi (vre), dobiš iz nje dragoceno alkoholno pijačo, znani rum, ki je seveda pri nas le bela vrana. Če pomislimo, da so v domovini trsnega sladkorja tudi delavske moči brez primere cenejše nego pri nas, potem lahko umemo, da je trsni sladkor poklican, da dela kdaj še mnogo preglavice evropskim sladkornim baronom in židom. Doslej so varovale evropske vlade svoje bogataše nevarne konkurence na ta način, da so plačevale za izvoženi pesni sladkor posebne nagrade (eksportne premije), proti uvozu trsnega sladkorja pa je bila nastavljena visoka carina. Posledica tega pa je bila, da je velkanska večina ljudstva morala kupovati sladkor za visoko ceno, dočim so bogati fabrikantje bogateli na račun revnih in najrevnejših.

Prav verjetno se mi zdi, da je mogočni razvoj sladkorne obrti v zvezi z vedno večjo uporabo poživil, zlasti kave, čaja in čokolade (kakao). Dočim je prišlo v Nemčiji v l. 1840. na vsako osebo 2 in pol kg sladkorja, ga je prišlo l. 1876. že po 6 kg, l. 1900. po 11'6 kg, l. 1910. po 17'5 kg, l. 1911. po 20 kg. Na Angleškem je rastla uporaba sladkorja na osebo tako-le:

v letih	v letih	leta
1870/74: 22'6 kg;	1880/84: 31'3 kg;	1909: 37 kg
na Francoskem pa		
v letih	v letih	leta
1870/74: 7'80 kg	1880/84: 12 kg;	1909: 17 kg

V l. 1909. so porabili na osebo: Šved 23'6 kg, Danec 29 kg, Holanec, Belgijec, Lah po 11 kg, Avstrijec 8 kg, Rus le 5 kg

in srečni prebivalec Neusudwalesa (angl. otoka blizu Avstralije) celih 48 kg!

Ali je pa uživanje večjih množin sladkorja pametno (racionalno)? V domači lekarni stare mamice je igrala svoje dni steklenica s sladkorno vodo kot »sredstvo za krepčilo srca« znamenito vlogo; to pa po pravici, ker so mnogobrojni poskusi dokazali, da pomirja sladkor razburjene živce in da pokrepča utrujene mišice. Tudi pri vojakihi uči skušnja, da pridevek 50 do 60 g sladkorja k menaži poviša telesno delozmožnost in da zniža število srčnih utripov med maršem. Isti učinek so potrdili raznovrstni eksperimentje pri živalih; tudi zanje je sladkor vir novih moči. Ta lastnost sladkorjeva izvira odtod, ker sladkor zelo hitro preide v kri, mnogo brže kot n. pr. tovariš mu škrob, ki je bistveni del moke in kruha. Škrob more izkoristiti naše telo šele tedaj, ako ga prej spremeni v sladkor. Ako torej otroška ročica tako rada sega po sladkorčku, ni tega pripisovati vselej le sladkosnednosti, marveč mnogokrat potrebi, četudi nezavedni, otroškega telesa po sladkorju, ki ji najprimerneje ustreza sladko sadje ali morda tudi čokolada. Ali in v koliko škoduje sladkor zobovju, je odvisno od okoliščin; lahko raztopen sladkor, ki ga slina urno spravi naprej, prav gotovo zobem ne škoduje; razne lepke sladkarije pa ne vplivajo ugodno na zobni emaj, in če imaš že male razpokice v zobovju, pa ti zastajajo v njih delci sladkorja, potem smeš biti prepričan, da ti bo v doglednem času štrlela po ustni votlini cela vrsta neestetičnih škrbin nalik trohljnim parobkom v požganem pragozdu.

O izdelovanju sladkorja naj omenim le glavne poteze! Peso je treba urno predelati v »kampanji«, ki traja od oktobra do januarja. Najprej jo temeljito opero in zrežejo v tanke zrezke. Sladkega soka ne pridobivajo danes več s pomočjo hidravličnih stiskalnic, ampak na podlagi osmoze z izluževanjem v velikih, pokončnih cilindrih ali difuzerjih; izlužene zrezke posušijo in porabijo za govejo pičo. Ker ima surov sok poleg sladkorja v sebi

še mnogo nesladkornin (rastlinske kisline, barvila, soli itd.), ga je treba očistiti. To dosežemo, ako sok prekuhamo in vmešamo vanj 2 do 3 odstotke apna od prvotne pesne teže; proces se imenuje ločitev. V to zmes pa napeljemo ogljenčevega dvokisa (CO_2), kar imenujejo saturacijo ali nasičenje. Na dno sladkega soka se vleže plast blata, ki ga s pomočjo cedilnih stiskalnic ločimo od očiščenega, redkega soka. Redki sok moramo sedaj kuhati v kotlih z razredčenim zrakom ali v izpiralnikih, da dobimo gosti sok, ki ima namesto 12 % že 50 do 60 % sladkorja v sebi. Gosti sok kuhajo še nadalje v vakuum-aparatih, v katerih je zrak še bolj razredčen, toliko časa, da se jamejo izločevati sladkorni kristali; to maso, ki ji pravijo polnilo, devajo v velike ponve, da se ohladi. Rjavo maso, ki obstoji iz kristalov in sladke raztopine, zvane zeleni sirup, ločijo v sredobežnih strojih ali centrifugah. Kristali se sprimejo v njih v trdno maso, ki je surovi sladkor I. proizvoda. Zeleni sirup je treba znova kuhati in to ponavljati, tako da se dobi še II., III. do IV. produkt. Sirup, ki ostane po zadnjem proizvodu, je zelo nečist in se imenuje melasa; iz nje izdelujejo špirit ali jo pokrmijo živini ali pa napravljajo iz nje precej nečist melasni sladkor. Surovi sladkor I. proizvoda ima v sebi 93—98 odstotkov čistega sladkorja, poznejši (II., III., IV.) proizvodi pa celo samo 87—96 odstotkov. Surovi sladkor je važen predmet veletrgovine in ga Avstrija in Nemčija veliko izvažata.

Da dobimo konsumni sladkor (navadni sladkor, ki ga uživamo), je treba surovi sladkor očistiti ali rafinirati. Pri tem dobimo razne vrste blaga; sladkor, ki obstoji iz samih belih kristalnih zrn, se imenuje peščen sladkor (granulirani), najčistejši te vrste pa je kristalni sladkor. Ako poskrbimo, da se kristali v sredobežnem stroju sprimejo v trdno maso, ki jo razbijemo v večje nepravilne kose, imamo pred seboj pilé-sladkor, ki ga prodajajo v vrečah. Najbolj navadnemu

sladkorju, ki ga pozna vsakdo in ima obliko malih kock ali pa velikih stožcev (klobukov), pa pravi trgovec rafinada. Klobuki tehtajo po 8—12 kg ali pa (za izvoz) po 25 kg in so drobno zrnati; Anglež in Skandinavec pa ljubita debelo zrnati konkasé-sladkor. Rafinada je zelo čista, saj vsebuje 99,8 odstotkov saharoze; manj čista rafinada pa se trguje pod imenom mélis-sladkor. Za kašelj radi kupujemo kandisov sladkor, ki obstoji iz velikih prozornih kristalov, ki so zrasi v stebre ali plošče, in bele ali umetno rumene, redkeje rdeče barve. Če obesiš v močno sladkorno raztopino tankih šibic ali vrvic, se ti nabere polagoma na njih kandisovi kristali.

Narodna noša Lužičank ob Sprevi.

V tovarnah za bonbone in likerje, za sadne konserve in medenjake (popernjake) že dolga leta rabijo sladkor posebne vrste, ki ga delajo v Evropi iz krompirja, v Ameriki pa iz koruze, ki daje tam najcenejši škrob. Ta sladkor se po svojem izvoru imenuje škrobni sladkor; našli so ga popolnoma slučajno. Pristav nekdanjega cesarske ruske akademije znanosti v Petrogradu, Kirchhoff, je namreč l. 1811. delal poskuse za izdelovanje brclana. Za to je potreboval arabski gumi; ko pa je iskal cenejšega lepiva, je iznašel škrobni sladkor, ki je danes najboljšo nadomestilo za pesni sladkor.

Za izdelovanje škrobnega sladkorja je treba prav posebno čistega škroba. S pomočjo vode napravimo iz takega škroba

redko sok in ga vlivamo polagoma v vrelo 1 in pol- do 3odstotno raztopino žveplene kisline tako, da tekočina neprestano vre. Kuhamo v bakrenih posodah pod močnim zračnim tlakom (3 atmosfere), v t. zv. a u t o k l a v i h. Seveda je treba žvepleno kislino, kar je je odveč, naknadno nevtralizovati s kredo (Ca CO_3) in odstraniti nastalo sadro (Ca SO_4) s cedilnimi stiskalnici. Slednjič moramo »redki sok« kuhati in izparivati v vakuum-aparatih, podobno kot smo videli pri pesnem sladkorju. Tako dobimo ali na pol kristalinični z a b o j n i s l a d k o r, ki ima v sebi le 60 odstotkov grozdnega sladkorja (dekstroze) poleg 20 odstotkov vode in 20 odstotkov dekstrina, ki je vmesna stopinja med škrobom in sladkorjem, ali pa tehnično čisti škrobni sladkor z 90 % dekstroze. Škrobni sirup, imenovan tudi krompirjevi, kristalni ali bonbonski sirup, dobimo, ako kuhamo škrob v raztopini solne kisline (HCl), ki jo otopimo s sodo (NaCO_3).

Res, da je škrobni sladkor za $\frac{1}{3}$ manj sladak od navadnega sladkorja, ima pa zato milejši okus in ker ne kristalizuje tako zlepa, ima za izdelovanje finih sladkarij (praline, fondants, želé-bonboni) in marmelad veliko vrednost. Ta se kaže tudi v vedno naraščajoči produkciji. Če so izdelali v Nemcih leta 1874.: 260.000 q, l. 1894.: 379.500 q, l. 1904.: 412.000 q, l. 1911. pa: 769.000 q škrobnega sladkorja in sirupa, ki ga mnogi izmed nas niti ne pozna, dá to gotovo misliti, kaj bi se dalo storiti v bodočnosti tudi pri nas.

Ne bilo bi prav, ako bi sklenili to sladko poglavje brez vsake zgodovinske reminiscence (spomina).

Človek rabi sladila kot začimbo za jedila že iz davnih tisočletij. Prvo sladilo mu je bil nedvomno m e d. Šele pozneje se je seznanil s sladkornim trsom in prvi Evropci, ki so se seznanili s trsnim sladkorjem, so bili najbrže spremljevalci Aleksandra Velikega, ko je šel l. 327. pred Kr. r. v Indijo. Okoli l. 600. po Kr. je prihajal trsni sladkor že v velikih množinah v Evropo iz Vzhodne Indije; okoli l. 1000.

so bogatele Benetke od njegove trgovine. Za križarskih vojska se je razširilo pridelovanje sladkornega trsa po severni Afriki in južni Evropi, pozneje v veliki meri po zapadni Indiji in v 16. veku je imel Lisbon import ameriškega sladkorja v rokah. Po končani 30letni vojski je pograbil Amsterdam vso sladkorno kupčijo in na Holandskem so nastale velikanske čistilnice za kolonijalni sladkor. V začetku 18. stoletja pa so jele ž njimi tekmovali hamburške rafinerije, ki so oskrbovale do začetka 19. stoletja skoro izključno vso Evropo z rafinado, ki je bila pa takrat še zelo draga in le na mizah bogatašev. Vsa Evropa je zato porabila l. 1800. kvečjemu $1\frac{1}{4}$ milijona kg sladkorja.

L. 1747. je našel berolinski lekarnar Žiga Marggraf, da se nahaja v pesi tudi sladkor, ki ga je dobil 6 % iz nje. Mož se je dobro zavedal važnosti te najdbe in je priporočal kmetovalcem, naj sade peso, očistijo njen sok in delajo z izparivanjem sladkor iz njega. A mož je umrl l. 1786. in nihče še ni slutil, da je šel ž njim v zemljo utemeljitelj ene najvažnejših kmetijskih obrti.

Njegov učenec Karel Achard se je zopet poprijel eksperimentov in sezidal na svojem posestvu Kunern v Šleziji prvo sladkorno tovarno l. 1799. A vkljub podpori pruske vlade podjetje ni prospevalo; glavna krivda temu ni bil samo nepopolni kemični in tehnični aparat, ampak še bolj nenaklonjenost ljudstva, ki so ga ščuvali dosednji importerji trsnega sladkorja proti novemu tekmeču. Ti ljudje so dobro slutili nevarnost Achardovih prizadevanj. Posebno v velikem strahu je prisluškoval Anglež onstran Rokava, kaj počne mlado dete, ki je bilo še v povojih. Sredi svojih skrbi in težav dobi Achard nekega dne pismo, sicer brez podpisa, a vsebina je bila presenetljivo prozorna. Nekdo mu ponuja 50.000 tolarjev. In zakaj? Ej, samo za majhen spisec, omejen po obsegu, a natančno določen po vsebini. Achard naj bi v njem samo priznal, da so ga varali njegovi upi v sladkorno peso, da so se izkazali posku-

si izdelovati sladkor iz pese v velikem kot ničevi in da je prišel do prepričanja, da pesni sladkor nikdar in nikoli ne more nadomestiti trsnega. Ko je ostala ponudba za 50.000 tolarjev brez odgovora, tedaj se je tolsto srce kramarskega Angleža bolestno stisnilo in je zvišalo ponudbo na 200.000 tolarjev. Pa Achardova nesebičnost je premagala vse Sirene in od takrat se je pričelo tekmovanje med peso in trsom, ki traja do naših dni. Achard sicer ni videl plodov svojega dela, a šel je četudi skoro berač vendar kot značajan mož na oni svet.

Političen dogodek je slednjič pomogel pesnemu sladkorju do zmage. Ko je ukazal l. 1806. Napoleon kontinentalno zaporo, da oškoduje angleško trgovino, tedaj ni prišlo skoro nič kolonijalnega sladkorja v srednjo Evropo. Grozno je takrat poskočila njegova cena; dočim je veljal l. 1805. stot sladkorja 22—36 tolarjev, si moral l. 1811. plačati zanj 206 tolarjev! Na Nemškem so se zato znova oprijeli proizvodnje sladkorja iz pese, a tehnika je bila še tako zelo nepopolna, da so morale tovarne po Napoleonovem padcu, ko je l. 1814. prenehala zapora, ustaviti svoje obrate.

Drugače je bilo v Franciji sami. Napoleon si je od nekdanj prizadeval, da podpre obrtnike na vse mogoče načine. Zato je tudi sladkorni industriji naklonil velike ugodnosti, tako da je z lahkoto premagala neizogibne otroške bolezni. Premnogo izboljšav v fabrikaciji je izšlo iz Francije in l. 1828. je bilo tam že 58 sladkornih tovaren, ki so proizvedle na leto 300.000 met. stotov sladkorja.

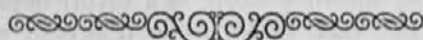
Šele sedaj je jela mlada obrt poganjati korenine tudi pri nas v Avstriji, po Ruskem in Nemškem. Kakšna razlika med l. 1828. in 1918. v proizvodnji sladkorja! V kakšno orjakinjo se je razvila sladkorna obrt iz skromnih začetkov! Kampanja traja le okoli 100 dni na leto, a takrat delajo noč in dan v sijajno razsvetljenih tvorniških palačah. L. 1897/98. sta pridelali in

predelali Avstrija (1 milijon ton) in Nemčija (17 milijonov ton) skupno 27 milijonov ton ali 2700 milijonov kg pese. Na železniški voz se naloži po 10.000 kg pese. Za prevoz samo te pese bi bilo treba 270.000 vagonov, vlak iz teh voz pa bi bil dolg — računamo po malem — vsaj 1350 kilometrov! Orjaško delo izvrše sladkorne tovarne v kratki svoji sezoni. Rekli smo že gori, da je treba redki pesni sok, ki ima 8—10 % sladkorja, tako zgostiti, da ostane slednjič kristalna kaša z 90—98 % suhe snovi. Od vsakih 100 kg pese se dobi 170 kg redkega soka, zraven pa še velika množina oslajenih voda, ki imajo tudi sladkor v sebi. Če hočemo prekuhati vse sladke vode od 1000 kg pese v polnilo, moramo spremeniti celih 153.000 kg vode v paro. Ker predela srednje velika tovarna v 24 urah po 5000 do 6000 q pese, potem si že utegneš predstavljati, kakšna gigantska jezera vode da mora izpariti sleherni dan. Zdaj si pa poskusi izračunati, koliko vode da je bilo treba spremeniti v paro pri gori omenjenih 27 milijonih ton pese; prišel boš do števila, ki ga znaš pač zapisati in izgovoriti, a je tako veliko, da nam nedostaje skoro prave predstave zanj. Nekoliko jasneje pa nam postane, ako si predočimo, da požre srednja tovarna, ki predela na dan 500 ton, torej okroglo 50 vagonov pese, tudi 10—11 vagonov premoga. Četudi ne ves, vendar pa se porabi večina tega premoga ravno za izparivanje vode.

Približno sliko o grandioznosti srednje sladkorne tovarne dobiš, ako pomisliš, da predela tak cukrovar na dan cel vlak s 60 vagoni, obložen s peso in premogom, in da bi iz te pese narejen sladkor tudi napolnil vsaj 6 vagonov.

Morda ti tesna zveza med sladkorjem in premogom tudi deloma pojasni, zakaj postajata ta dva bratca vedno redkejša gosta naših žalih dni.¹

¹ Viri: Dr. W. Bersch: Die moderne Chemie, A. Hartleben. — Dr. A. Hasterlik, Von Speise und Trank, Kosmos. Ges. Frankh—Stuttgart.

HOMERJEVA ILIADA.

PROF. FR. OMERZA.

SPEV IX.

(Dalje.)

307. Njemu odvrne nato brzonogi Ahilevs ter pravi:
 »Sin bogorodni Laértov, o ti Odisevs razumni!
 Torej besedo izreči vam moram naravnost in jasno,
 kakor pač mislim zares in mora se tudi zgoditi,
 da mi ne pridete več in ne trobite venomer isto.
 Kajti sovražnik je moj kot Hada sovražna so vrata,
 komur neznano je v srcu, o čemer prepolna so usta.
 Toda povedati čem, kar meni vsaj zdi se najboljše.
 Niti Atrejev me sin Agamemnon ne bo pregovoril,
 niti ostali Danajci, ker kake zahvalne besede
 slišati ni, četudi boriš se s sovražniki vedno.
 Delež te čaka enak, ostani domá al bojuj se;
 ista je čast bojazljivcu kot hrabremu v boju junaku;
 križema drži roké al trudi se, smrt ti je ista.
 Kaj sem pridóbil si s tem, ko trpél bolečine sem v srcu,
 lastno življenje vsekdar postavljaj nevarnostim boja!
 Kakor negodnim mladičem u kljunčeku ptica prinaša
 grižljaj, če kje ga dobi, a sami gre trda za hrano:
 mnogo noči tudi jaz tak nisem očesa zatísnil,
 mnogo krvavih že dni prebil neprestano sem v boju
 s četami hrabrih junakov, da žene za nje sem pripeljal.
 Z ladjami mest že dvanajst do zdaj sem razrušil in zmagal,
 v bojih na kopnem zavzel pa enajst v velegrudi jih Troji.
 Kolikor bilo je mest, dragocenosti mnogo prelepih
 tamkaj sem vzel in oddal Agamemnonu, sinu Atreja.
 On pa, ki mirno domá pri ladjah je urnih počival,
 vse je sprejel in razdelil — a malo — veliko obdržal.
 Kar daroval je prvakom in kraljem kot častno darilo,
 tem je to trajno ostalo, le meni je vzel od Ahajcev
 ženo predrago za vedno. Naj smeje se v njenem objemu!
 Kaj pa je treba vendár, da s Trojanci boré se Argejci?
 Kaj je Atrejevič zbral, kaj ljudstvo dovedel je semkaj?
 Nili to Helena vzrok, deklet lepolasih krasota?
 Mar li Atrejeva sina samá od ljudi umrljivih
 ljubita svoje žené? Kdor pameten mož je in dober,
 rad jo ima in za svojo skrbi, kot i jaz sem enako
 ljubil to prav od srcá, dasiravno dobil sem jo v boju.
 Zdaj, ko iz rok mi iztrgal je dar in bridko me varal,
 naj me ne skuša naprej, ko vem in ne bom ga ubogal.
 S tabo, Odisevs, o tem in z drugimi kralji naj misli,
 kak da odvrne požar od ladij zavitih pogubni.
 Mnogo se trudil je res in storil brez moje pomoči;
 kajti sezidal je zid, ob njem pa izkópál je jarek,
 velik in dosti širok, in v nježa zabili so kole.
 Dobro, a Hektorja sile še zdaj zadržati ne more.
 Dokler s sovragom pa jaz bojeval sem se sredi Ahajcev,
 mikélo ni ga nikdár, da boril bi se proč od obzidja,
 kvečemu kdaj če prišel do Skajskih je vrat in do hrasta,
 kjer me je čakal nekoč, a komaj ušel je navalu.
 Zdaj pa, ko meni se noče, da bijem se s Hektorjem božjim,
 Zevsu in drugim bogovom bom jutri prinesel daritve,
 ladje bom spustil v morjé in s tóvori dobro obložil.
 Takrat boš videl lahkó, če to ti seve je na skrbi,

kak po vodah Helesponta bogatih na ribah zarano
 plulo bo moje brodovje in notri veslači marljivi.
 Zemljo tresoči naj bog nakloni mi veter ugoden,
 tretjega dne že lahkó do Ftije dospem velegrude.
 Vsega dovolj sem pustil doma, ko v boj sem odhajal;
 kar sem pa tukaj prejel, odpéljal s seboj bom na ladjah:
 baker rdeči, zlató in sivega dosti železa,
 lépo prepasane žene. Le dar, ki dobil sem ga častno,
 zopet sramotno je vzel vladar Agamemnon mogočni,
 slavni Atrejevič knez. Povejte mu, kakor naročam,
 javno, da srce vzkípi še drugim Ahajcem od jeze,
 ako še upa kogá od Ahajcev prevarati zvito,
 ki mu obleka nesramnost! A meni pogledati, mislim,
 drznil ne bo se v oči, čeravno kot pes je predrzen.
 Zveze ne maram več z njim, naj dela al sklepa, kar hoče.
 Dobro me namreč je varal, hudó se nad mano pregréšil,
 več me prekanil ne bo, zadosti je enkrat. Naj mirno
 dalje drevi! Saj oropal razum mu je Zevs velemodri.
 Njega darovi mrzé mi in v mojih očeh je kot ničla.
 Naj mi ponuja zaklade desetkrat in dvajsetkrat večje,
 kakor do zdaj jih ima in upa od kod še dobiti,
 niti kar pride blaga v Orhómenos ali pa Tebe
 doli v Egiptu, kjer v hišah je spravljениh največ zakladov.
 Stótino vidiš tu vrat in dvesto junakov čez vsaka
 vun prikoraka v orožju ob enem z vozovi in konji.
 Tudi če toliko dá, kot peska je mnogo in praha,
 tudi tako mi srcá pregovoril ne bo Agamemnon,
 dokler mi čisto ne plača žalitve srcé glodajoče.
 Hčere ne vzamem nikdár Agamemnona, sina Atreja,
 tudi če zlati je kos Afroditi po svoji krasoti
 in sovooko Ateno po delih umetnih doseže,
 tudi tako je ne vzamem. Le naj med Ahajci izbere,
 kdor je njegovega kova in večja mu čast je kraljevska.
 Če dodele mi bogovi, da zdrav v domovino se vrnem,
 toliko Pelevs bo znal, da ženo on sam mi izbere.
 Manjka se vrlih Ahajk po zemlji mi grški in Ftiji,
 deklíc najboljših junakov, ki ščitijo mesta velika.
 To, ki bo najbolj mi všeč, odpeljem kot drago soprogo.
 Često, da, često srcé me moško že gnalo je k temu,
 naj bi nevesto si vzel, se poročil s primerno soprogo
 in veselil se imetja, ki stari dobil ga je Pelevs.
 Toliko vredno ni nič kot moje življenje za mene,
 tudi zakladi ne vsi, ki imela baje jih je Troja
 v časih miru, ko še niso prišli tja sinovi Ahajcev,
 niti zakladov nebroj Apolona, svetlega strelica,
 kar kameniti jih prag v skaloviti Pitoji zapira.
 Kajti govedo lahkó in pitane ovce ugrabiš,
 konj plavoglavih dobiš in trinožnikov láhko si mnogo,
 duše možá pa nikdár ne moreš nazaj ugrabiti
 niti ujeti, ko namreč čez zob ti omrežje odplava.
 Kajti tako govori belonoga boginja mi Tetis,
 mati predraga, da v smrt so usojena dvojna mi vrata:
 ako bom tukaj ostal in dalje boril se krog Troje,
 nikdar ne pridem domov, a slavo bom žel nevenljivo;
 če se pa vrnem kedaj v preljubo očetno deželo,
 zgubil sem slavo veliko, a dolgo mi bode življenje,
 kmalu pretrgala smrt ne bode življenja mi niti.
 Vsem, ki ostali so tam, bi jaz svetovati jim hotel

to, da domov naj gredo, ker iztekli ne bodo se dnevi Troje visoke nikdar, ko Zevs širnogledi preskrbno róko nad mestom drži in ljudstvo je polno poguma. Vi se vrnite tedaj in to poročilo povejte zboru boljarov ahajskih — saj častna dolžnost je to starčkov, — naj premišlujejo v srcu o drugem kaj boljšem naklepu, ki jim bo ladije rešil in ljudstvo Ahajcev ohranil doli pri ladjah zavitih, ker ta ni bil zanje pripraven, ki se jim zdaj je rodil, ker jaz ne odneham od jeze. Fojniks ostane pri nas in tu se uleže k počitku, jutri pa pojde z menoj na ladjah v očetno deželo, ako je namreč voljan, ker s silo ne bom ga odvedel.«

430. Torej tako govori. Vse mirno, ne gane se nihče, čudi besedam se vsak, ker krepko zelo je govoril. Slednjič pa vstane rekoč vozoborec priletni mu Fojniks; solze drče mu po licu, boji se za ladje Ahajcev: »Ako tedaj nameravaš zares, da na dom se povrneš, svetli Ahilevs, in nočeš nikakor od ladij nam urnih ogenj pogube braniti, ker srd ti razpalil je dušo, kak naj ostanem li tu, predragi mi sinko, brez tebe? Kajti za tebe poslal vozoborec me stari je Pelevs onega dne, ko poslal Agamemnonu te je iz Ftije. Mlad si bil, nisi poznal še boja, ki nič ne izbira, niti nastopa v posvetu, kjer mož si dobi lavorike. Sèm me je torej poslal, da vsega navadam te teža, da si govornik, če vstaneš, in česar se lotiš, izpelješ. Tukaj ostati tedaj brez tebe ne mogel bi, sinko, tudi če sam bi mi bog prigovarjal in dal mi obljubo, češ, da bo veli obraz z mladeniškim cvetom zamenjal, kakršen pustil sem Grško, najlepših deklet domovino, radi prepira z očetom Amintorjem, Ormena sinom, ki se je vsled lepolase priležnice name razjezil, ker jo je ljubil on sam, sramoto pa delal soprogi, materi moji, ki vedno kolena držeč je prosila, naj si priležnico vzamem, da vname se srd ji do starca. Slušam in to izvršim. Ko oče pa moj to zapazi, kleti neznansko začne in erinije kliče sovražne, naj bi mu dragi se sin na kolena nikdár ne usedel, ki bi bil oče mu jaz. Bogovi izpolnijo kletev, Pluton, podzemski vladar, in Perséfona grozna človeštvu. Sklep mi je bil že gotov, da ubijem ga s sulico ostro, toda pomiril nekdó od bogov je nesmrtnih mi jezo, ko sramotenje ljudi in slabo ime je predočil, češ, da bom zval se povsód med Ahajci: morilec očeta! Ni mi več bilo obstati, srce mi nikakor ni dalo, da bi z očetom živel, ki name tako je razjarjen. Često nečaki prišli in prijatelji drugi so k meni ter mi branili oditi, lepo me prosili: Ostani! Pitanih mnogo ovác, rogatih goved drsonogih, mnogo zaklali so svinj, ki plavale čisto so v masti, žgali ščetine in pekli nad ognjem žarečim Hefajsta, mnogo se tudi je spilo iz starčkovih vrčev pijače. Čuli devet so noči brez nehanja v moji bližini. Stražili vsi so po vrsti in nikdar pogasnil ni ogenj, prvi pod mostovžem lepim na dobro ográjenem dvoru, drugi pa notri pred hišo, pred vrati od moje sobane. Ko pa deseta se noč približala meni je črna,

zlomil sobane sem vrata, ki dobro se sklenejo skupaj,
 stečem na prosto takoj, preskočim obzidje na dvoru,
 toda zapazil me ni ne stražnikov nihče ne dekle.
 Bežal sem daleč od tam čez Héléade širne poljane.
 Slednjič sem v Ftijo prišel velegrudo, drobnice rednico,
 v kneza Peleja palačo. Sprejel me je prav dobrohotno
 in me je vzljubil tako kot lastnega sinčeka oče,
 v cvetu mladosti, edinca in dediča čuda imetja.
 Mnogo bogastva je dal mi, izročil številno mi ljudstvo.
 Bival na meji sem Ftije, vladar Dolopljanov mogočni.
 Da si mi takšen postal, Ahilevs bogovom podobni,
 delo ljubezni je moje. Saj maral mi nisi z nikomer
 kam na gostijo oditi al jesti doma u dvorani,
 dokler da nisem te jaz posádil na svoja kolena,
 zrezal na kosčke meso in dal ti ter vina ponudil.
 Često namočil pri tem si srajco na prsih mi belo,
 ko iz otroških si ust mi vino nerodno razlival.
 Mnogo tako sem prebil, da, mnogo s teboj sem se trudil,
 ker sem dejal: če potomca nebo mi ni dati hotelo,
 boš pa za sinka mi ti, Ahilevs bogovom podobni,
 da me boš ščitil nekoč pred smrtjo sramotno pod starost.
 V prsih ošabno srce premagaj si torej, Ahilevs!
 Kaj boš brezčuten tako! Omehčajo celó se bogovi,
 dasi jim večja je vrlost ter večja jim čast in mogočnost.
 Z žganimi namreč darovi, z obljubo ponižno bogove
 človek lahkó potolaži, z daritvijo pitno in dimom,
 zraven pa moli gorko, če kdo pregreši se in pade.
 Kajti i Prošnje žive, ki Zevs jim veliki je oče,
 hrome, obraz razoran, oči pa obrnjene strani,
 žalosti polnim korak za Krivdo je vedno umerjen.
 Krivda pa polna moči in krepko koraka ji noža,
 daleč pred vsemi hiti, prej pride do vsake dežele,
 škodo noseč med ljudi, a one sledijo z zdravili.
 Kdor jih spoštuje tedaj, ko se bližajo Zevsove hčere,
 srečo na njega rosé in slišijo, kadar jih prosi.
 Kdor pa odžene jih proč in brani se jih trdovratno,
 k Zevsu se vrnejo koj in prosijo jezno, naj Krivda
 tik za petami mu gre, da s kaznijo plača ošabnost.
 Torej, izkaži i ti čast Zevsovim hčeram, Ahilevs,
 čast, ki še drugim junakom ukloni sovražno mišljenje.
 Ko ne ponujal bi namreč darov ti Atrejevič krasnih
 in za pozneje obetal ter vedno srdil bi se divje,
 nikdar bi jaz ne velel, da nehaj se vendar jeziti,
 reši Ahajce iz stiske, čeravno je sila velika.
 Zdaj ti pa daje dovolj, za pozneje je mnogo obljubil,
 dalje najboljšo možé odbral je med ljudstvom ahajskim
 ter jih je prosit poslal, najdražje od vseh ti Argejcev.
 Glej, da zastonj govorili in semkaj hodili ne bodo!
 Prej ni zameril nihčé, da jezo si kuhal u srcu.
 Praviti čuli tako o možéh smo preteklosti tudi,
 slavnih junakih, ko jeza kogá je neznanska napadla;
 toda darovom roké in besedam srcé so odprli.
 Dolgo se tega spominjam, to ni se pred kratkim zgodilo,
 kar vam povedati čem, predragi prijatelji moji.

(Dalje.)

DVE SLIKI IZ MODERNE NEMŠKE LIRIKE.

FR. BEVK.

Gotovo je, da so zastopniki moderne nemške lirike od prvega početka pa do danes zelo mnogoštevilni. Njih antologija obsega celo dolgo vrsto imen, ki so se prikazala v javnosti kot meteori in izginila — hrani jih le še slovstvena zgodovina. Število zvezd, ki so ostale in svetijo nemškemu narodu, ki je mnogo storil za svojo kulturo, je majhno, kot povsod, a močno dovolj, da oznanjuje, kar mu je naročeno v svojem velikem poklicu. Res je dostikrat silno težko ločiti po obliki dobro pesem od resnično dobre pesmi. In koliko po obliki dobrih verzov dobimo v javnost, ki

bolj ko črpa pesnik dušo sedanjosti, bolj je moderen.

Že zgoraj sem omenil, da je pesnikov mnogo. Eni so, ki skušajo na ženski način podati še enkrat na svoj način to, kar so slišali drugje, ali so občutili drugi, drugi so, ki le malo vzbudijo naše zanimanje, tretji pa nas sploh pustijo popolnoma hladne. Pesmi pa morajo biti take, da vzbujajo življenje, ker so žive same.

Med modernimi nemškimi liriki je vendar mnogo odličnih imen in ni najzadnje med njimi ime

Gustav Falke,

med nami sicer zelo nepoznan, a med Nemci mnogo prebiran, najbrž zato, ker so njegova dela lažja kot Dehmelova ali Liliencronova, ki je bil voditelj in literarni učitelj Gustavu Falkeju in o katerem podamo par besed na drugem mestu.

Gustav Falke je brez dvoma pesniška osebnost. Njegova značilnost je posebno pristrčnost, ki je v nemški moderni liriki osamljena. Vsaka zunanost izgine, v globokih dihih se razodeva duša. Beri pesem in v trenutku si bosta prijatelja.

Späte Rosen.

Jahrelang sehnten wir uns
Einen Garten unser zu nennen,
Darin eine kühle Laube steht
Und rote Rosen brennen.

Nun steht das Gärtchen im ersten Grün,
Die Laube in dichten Reben,
Und die erste Rose will
Uns all ihre Schönheit geben.

Wie sind nun deine Wangen so blaß,
Und so müde deine Hände.
Wenn ich nun aus den Rosen dir
Ein rotes Kränzlein bände,

Und setzte es auf dein schwarzes Haar,
Wie sollt ich es ertragen,
Wenn unter den leuchtenden Rosen hervor
Zwei stille Augen klagen.

Cerkev v Borkovih.

imajo celo idejo, rime so zvočne, ritem gladek. Ta ali oni misli: ta je spreten! Pesem pa nima duše. Pesem ni nastala iz močnega pesnikovega občutja, pesem ni živa, ki ji je vdahnil pesnik življenje. Ono življenje je pesem, vse drugo je njeno telo, ki mora biti seveda primerno in lepo. Kdor ima gorko čuteče in nepokvarjeno srce, bo začutil sorodnost iz pesmi diha-jočega čustva, duša se bo zlila v dušo in pila skrivnost trpljenja in modrosti. To napravi samo dobra pesem, rojena iz velike osebnosti.

Bolj ko pesnik ustvarja sam iz sebe, tem bolj bo ustvarjal iz časa, v katerem živimo, ne da bi se zavedal tega. In tem

Razdejano upanje, trepetanje ob bodočnosti je našlo lep izraz. Materina ljubezen. Ničesar ne reče Falke, a dá nam, da občutimo. Dostikrat beseda razdere umetnino, če ni na mestu, Falke se besede varuje. Poslušajmo:

Die feinen Ohren.
(Meiner Mutter.)

Du warst allein,
Ich sah durchs Schlüsselloch
Den matten Schein
Der späten Lampe noch.

Was stand ich nur und trat nicht ein?
Und brannte doch,
Und war mir doch, es müßte sein,
Daß ich noch einmal deine Stirne strich
Und zärtlich flüsterte: Wie lieb ich dich.

Die alte böse Scheu,
Dir ganz mein Herz zu zeigen,
Sie quält mich immer neu.
Nun lieg ich durch die lange Nacht
Und horche in das Schweigen,
Ob wohl ein weißes Haupt noch wacht.

Und einmal hab ich leis gelacht:
Was sorgst du noch,
Sie weiß es doch,
Sie hat gar feine Ohren,
Ihr geht von deines Herzens Schlag.
Obwohl die Lippe schweigen mag,
auch nicht ein leiser Ton verloren.

Z veliko silo in največjo prisrčnostjo objame pesnik mrtvo naravo in ji vdahne življenja. Lepa v tem oziru je pesem:

Gesang der Muscheln.

Hier auf deinem Fensterbrette
Dureinander hingetan,
Träumen wir vom Wiegenbette,
Träumen wir vom Ozean.

Unter Algen, unter Moosen,
Tief in Wald von Silbertang,
Lebten einen sehnachtslosen
Tag wir, tausend Jahre lang.

Oben die kristallne Wandung,
Die uns von dem Himmel trennt,
Und im Ohr den Ruf der Brandung,
Die den Klippenwall berennt.

Dunkle Purpurrosen blühten
Aus der Finsternis umher,
Tausend Augen blitzten, glühten
Gleich Demanten rings im Meer.

Und nun liegen wir und glänzen
Hier auf deinem Fensterbrett,
Deine grellen Blumen kränzen
Unser hartes Totenbett.

Und in deinen Händen fühlen
Wir dein heißes Blut mit Scham,
Ach, als noch in ihre kühlen
Finger uns die Nixe nahm!

Ihre Silberflossen glitten
Leise unsern Leib entlang,
Und wir zitterten und litten,
Lauschten ihrem Ferngesang.

Tauche du nur einmal nieder,
Wo das Dunkel purpurn scheint,
Schenktest uns der Welle wieder,
Die um ihre Kinder weint.

Kako globoko! Iz duše stvari same doni pesem; največje skrivnosti nam padajo v ušesa in se nam odkrivajo. Ali ne razume le pravi pesnik jezik vseh stvari? Vsaka stvar mu zapoje, vsaka bilka mu govori tajne besede.

Der rechte Ort.

Es ist ein stiller Pfad
Entlang am Klee und Korn,
Wo Furchen grub das schwere Rad;
Gaisblatt wuchert am Rand, und Dorn,

Rings Farben, juliwarm,
Und reifer Roggengduft!
Ein tanzender Mückenschwarm
Und Schwalben in zitternder Luft.

Und um die glühe Mittagszeit
Ein Bett im Heckenkraut,
Und weit
Kein Menschenlaut.

Kako prisrčen je z naravo; igrati se zna in vendar je poln resnosti in modrosti. V pesmi Das Birkenbäumchen pravi:

In seinem Schatten stand ich lange,
Hielt seinen schlanken Stamm umfaßt
Und legte leise meine Wangen
An seinen kühlen Silberbast.

Ein Wind flog her, ganz sacht, und wühlte
Im zarten Laub wie Schmeichelhand.
Ein Zittern lief herab, als fühlte
Das Bäumchen, daß es Liebe fand.

Und war vorher die Sehnsucht rege,
Hier war sie still, in sich erfüllt;
Es war, als hätte hier am Wege
Sich eine Seele mir enthüllt.

Ta pesnik tudi moli. Razburjeno srce ne spi. Ko pa se uleže mir na možgane, je njegova misel molitev, in mislim, da ni treba lepše pesmi kot ta-le:

Fromm.

Der Mond scheint auf mein Lager,
Ich schlafe nicht,
Meine gefalteten Hände ruhen
In seinem Licht.

Meine Seele ist still, sie kehrte
Von Gott zurück,
Und mein Herz hat nur einen Gedanken:
Dich und dein Glück.

Zase prosi samo moči in poleta; stvarjanje, rast, napredovanje.

Gebet.

Herr, laß mich hungern dann und wann,
Satt sein macht stumpf und träge,
Und schick mir Feinde, Mann um Mann,
Kampf hält die Kräfte rege.

Gib leichten Fuß zu Spiel und Tanz,
Flugkraft in goldne Ferne,
Und häng den Kranz, den vollen Kranz,
Mir höher in die Sterne.

Falkejevi prisrčnosti se lepo pridružuje gracijoznost, ki ni nemška narodna lastnost. Če poslušamo njegove verze, čutimo, kako so polni gibčnosti in gracijoznosti, spretnosti in muzike. Ta gracijoznost ni nekaj zunanega, temveč leži v bistvu. Morda je imelo vpliv v to smer nanj dejstvo, da je bil učitelj godbe. Posebno ljubezen in nagnjenje ima pesnik do prispevka smrti. Prva njegova zbirka se je imenovala »Mynheer der Tod«. Tudi v poznejših delih stopa ta motiv pogostoma na plan. Lep primer je pesem:

Das Gartenfest.

Rosen, Guitarren und Lachen!
Schatten geistern von ferne —
Ach wie bald, und der heiterste Tag
Schläft, und es wandeln die Sterne.

Becher und atmende Brüste!
Glück ist ein Augenblinken —
Einmal muß auch der zärtlichste Arm
Vom Nacken sich lösen und sinken.

Trübsinn ist Sünde, seid fröhlich!
Horch! wer trat in den Garten?
Sieh in geöffneter Pforte den Tod,
Wortloses Winken und Warten.

Fräulein, was brachte Euch Schrecken?
Lachen verstummt und Geklimper —
Klirrendes Glas und entblätterter Kranz,
Seufzer und sinkende Wimper.

Tudi tu ni izgubil pesnik svoje gracijoznosti. V vsaki njegovih zbirk je vsaj po ena pesem o smrti, a najbolj so seveda zastopane v prvi zbirki. Posebno poudarja nasprotje življenja in smrti. Vendar pa smrt ni tu nič strašnega, predstavlja nam jo nazadnje kot prijateljico, tolažnico.

Pesnik gleda z veselimi očmi v svet. Popolnoma je miren in razsoden nasproti vsemu, smehljajoče molčeč. Na tej podlagi sloni tudi njegov humor, ki ne išče duhovitih šal in misli; to je humor čistega, bogatega srca. Lepa je pesmica »Das mitleidige Mädel«, ki nam lepo pripoveduje zgodnico o izgubljenem srcu, ki ga deklica le prerada nadomesti.

Das mitleidige Mädel.

Trug mein Herz ich auf der Hand,
Wehte ein Wind her übers Land,
Weg war es.

Kam ein Mütterchen. Mit Verlaub,
Habt Ihr mein Herz? Die Alte war taub,
Nickte nur.

Kam ein Jäger, brummte was,
So ein Herz, was schert mich das,
Frag weiter.

Fragt' ich die Wege auf und ab,
Keiner mein Herz mir wieder gab,
Weg war es.

Kam zuletzt des Hufschmieds Kind.
Mädel, sahst du kein Herz im Wind?
Lachte sie leis:

Hats auch der Wind nicht, hast du doch keins,
Dauerst mich, Bub; da, nimm meins.
Aber halts fest.

Falke silno lepo pripoveduje, kratko in s čudovito nazornostjo. Zaradi prostora ni mogoče navesti nobene njegovih pripovednih pesmi. Njegova fantazija je sila ustvarjajoča. On išče, a ne umetniči. Njegove

prisposode so nastale iz notranjega poglavljanja stvari. Prisposode si predstavljajo živo, vse se gibljejo pred nami in dihaajo, pričarane po pesniku.

Čudovita nežnost in svetost nedotakljivosti se kaže v naslednjih verzih iz *Mit dem Leben*.

Mit dem Leben.

Ein Traum nur war es, ein Gesicht,
Aus Dämmerung geboren:
Es kam des Wegs ein kleines Licht,
Als hätt's den Weg verloren.

Es zitterte und schwankte sacht
Und flackerte im Winde;
Getragen ward es durch die Nacht
Von einem zarten Kinde.

Das schützte mit der rechten Hand
Das Flämmchen mit der feinen,
Es glänzte durch die Fingerwand
Ein rosenrotes Scheinen.

Was bist du für ein Seelchen, Kind?
Sprach ich aus meinem Traume.
Sogleich erlosch das Licht im Wind,
Und dunkel wars im Raume.

Falkejev jezik je zvočen, ritem in rima delujeta sugestivno na nas. Vendar mu ni forma nikdar glavno. V resnici pa se ne da pri Falkeju ločiti forma od vsebine in opazovati vsako posebej. V tem leži glavni pomen vse stvari: vsako občutje ima svojo posebno formo. Zato ima Falke, kot pravi pesnik, najrazličnejše forme, to se pravi take, ki so vsebini in izrazu najbolj prikladne. Primer zato ne bom našteval.

Tudi se pesnik ne ponavlja. On napreduje, njegove pesmi so z vsakim dnem popolnejše. Popolnoma zrel Gustav Falke seveda koj s prvim dnem ni bil. Prvi zvezek njegovih pesmi je spominjal na marsikaterega drugega pesnika in najbolj na Detleva Liliencrona, katerega je najbolj bral in ki mu je bil prijatelj in učitelj. Vendar pa je bil ta vpliv zgolj le oblikovni, v bistvu je bil Falke že tedaj isti kot je danes. Tudi je pesnik strogo nasproti svojim pesmim — mnogoteri verzi, izšli v reviji, niso našli v zbirki več prostora. Zato pa so tudi zbirke nekaj izbranega, enotnega, delo pravega umetnika. V prvi zbirki

»Mynheer der Tod« je mnogo Liliencronovega vpliva. Falke zasmehuje tu ljubimsko popevkanje, pivsko uckanje in vso tako poetaško kramo. Lepa je pesem *Ein Gang durchs Fischerdörfchen*, kjer nam z živo nazornostjo popisuje vasico, da čutimo smrad po ribah, pekoče solnce, opoldansko lenost...

Fischergerät, Netze und Schnüre
Vor jeder Türe;
Hin und wieder ein frommer Spruch,
Und überall Fischgeruch.

Im Sonnenbrande
Spielende Kinder im Sande,
Schmutzig und putzig,
Halb scheu und stutzig,
Halb dreist,
Und barfuß zumeist.

Ali:

Aus dem Schulhaus,
Neu aus roten Ziegeln erbaut,
Schallts hell heraus:
»Weißt du, wie viel Sterlein stehn —«
Der alte Lehrer singt für zehn
Und fiedelt dazu.
Hartnäckig dazwischen brüllt eine Kuh
Von naher Wiese, immer gleich kläglich.
Es ist unerträglich. — — —

Pesnik se je popolnoma našel in osamosvojil že v drugi zbirki »Tanz und Andacht«, ki je delo zrelega moža, polno sijaja in lepote. Marsikateri boj je imel v življenju — a on je zmagal.

Aus dem Takt.

Mein Weib und all mein holder Kreis,
Mein Kind und all mein lachend Glück,
Ich rühre an die Saite leis,
Wie hell klingt es zurück.

Nur manchmal, wenn von ferne ich
Die großen Ströme rauschen höre,
Wenn sich der vollern Lebenschöre
Ein Ton in meine Stille schlich,
Schrei laut ich auf und hebe Klag:
Mehr Licht, mehr Licht nur einen Tag!

Und blutend leg ich, abgewandt,
Mein Herz in eure Liebeshand,
Bis es von aller Angst entbunden,
Und wieder seinen Takt gefunden,
Den Gleichtakt zwischen Wunsch und Pflicht,
Herddämmerglück, Herddämmerlicht.

Te pesmi ne bi citiral, če bi se mi ne zdela silno značilna in globoko občutena ne samo za Falkeja — podpisal bi jo tudi sam.

Še bolj umirjena je zbirka »Zwischen zwei Nächten«, močnejše je poglobljenje čustev. V naslednji zbirki »Neue Fahrt« so nekatere pesmi polne razposajenega veselja. V zbirki »Mit dem Leben« je hotel zavriniti očitek, češ da njegove pesmi niso iz življenja. Posrečilo se mu je.

Durch alle meine Lieder
Geht wie rotes Blut
Mein Leben auf und nieder
Und ist voll Lebensmut.

Ist ein warmes Leben,
So gut wie eures auch,
Nur brennts im Stillen eben,
Ein Feuer ohn viel Rauch.

V »Hohen Sommertagen« nam strastno in hrepeneče slika mlado ljubezen. Končno pa se je umiril in naslednje pesmi že kažejo moško umirjenost.

Poleg del v prozi, ki obsegajo novelice in par romanov, poleg speva »Der gestiefelte Kater« in knjige »Aus Muckimacks Reich« (Märchen und Satiren), je spisal Falke mnogo mladinskih pesmi, in ni kot tak med Nemci nič manj znamenit kot pri nas Župančič, le da je Falke spesnil večino mladinskih pesmi v dolnjem nemškem dialektu (plattdeutsch), kar je njegov uspeh še pomnožilo. Poleg tega je tudi bolj razumljiv kot Dehmel s svojimi mladinskimi pesmimi.

Falke je rojen za mladinskega pesnika. Igrajoče ustvarjanje, pristrčnost, humor, vsega tega ima dovolj. Vedno najde pravo besedo za otroško uho in dušo. Tudi mu je družinsko življenje dalo mnogo zanimive snovi za poezijo. Ko je izšla knjiga: Speckter, Katzenbuch (risbe), je napravil Falke verze za njo. Oprostil se je v nasprotju s prejšnjimi enakimi verzi prisiljenega moraliziranja in prisiljenih otročarij. Poslušajmo:

Ausfahrt.

Schlitten vorm Haus,
Steig ein, kleine Maus,
Zwei Kätzchen davor,
So gehts durchs Tor,
Zwei Kätzchen dahinter,
So gehts durch den Winter.

Hinein ins Feld,
Wie weiß ist die Welt!
Auf einmal, o weh,
Kleine Maus liegt im Schnee,
Kleine Maus liegt im Graben,
wer will sie haben?

Schlitten vorm Haus,
Wo blieb kleine Maus?
Die Kätzchen, miau,
Die wissens genau:
Hat nicht still gesessen,
Da haben wir sie gefressen.

Srce je imel tudi za ptice: za Speckterjevo knjigo *Vogelbuch* je spisal verze, polne vesele pristrčnosti in skoraj pretirane razposajenosti; pesnil je na način, ki je otrokom posebno ljub. En primer v narečju (plattdeutsch):

Döntje.

Das weer mal'n lütt Hohn,
Dat harr nix to dohn,
Do leggt dat en Ei,
Dat Ei güng entwei,
Dö keem dar'n lütt Katt rut,
De Katt, de seeg swatt ut
Un sä to't lütt Hohn,
Du hest nix to dohn?
Denn will'k di wat wisen,
Ik warr die verspiesen,
Ik frat di un denn
Hett all Not 'n Enn.

V tej knjigi ni samo oživil slike, temveč je dal risbam telesnosti, tako plastično je spesnil vse. Popolnoma samostojna pa je njegova knjiga »En Handvull Appeln«, ki je bila šele potem ilustrirana, tako da pesnik ni bil vezan. Tu so verzi tako lepi in pristrčni, da se človek ne more ločiti od njih. Značilno je, da se bavi Falke večinoma z otroki v najnežnejši mladosti, katerih duša je najzagonetnejša. Kot pri vsakem dobrem mladinskem pesniku, je najti tudi pri Falkeju mnogo pesmic, ki so v zvezi z igro — te pesmice so najbolj-

še, ker so otroku nadomestek za — dramo. Otrok rad uprizarja, četudi z igro. Poglejmo Levstika, pogledajmo nekatere Župančičeve pesmi. Naj navedem le še eno pesem.

Kinderreim.

Rische rasche rusche,
Der Hase sitzt im Busche.
Wolln wir mal das Leben wagen?
Wolln wir mal den Hasen jagen?

Rusche rasche rische,
Der Hase sitzt bei Tische.
Siehst du dort im grünen Kohl ihn?
Flink, nun lauf mal hin und hol ihn!

Rische, rusche, rasche,
Hast ihn in der Tasche?
Was? Er ist ins Feld gegangen?
Ätsch! Kann nicht mal Hasen fangen!

Tak je Gustav Falke. Mnogo je trpel, in kar je postal, je postal pozno po svoji energiji in talentu. Nazadnje je imel lastno ognjišče, mir in brezskrbno življenje, kar med nemškimi pesniki ni tako nenavadno. Počitka je zaslužil. Njegovo življenje je bilo delo. Neprestano je iskal skrivnosti, bridkosti in radosti.

Verschwiegen.

Eine liebliche Stunde
Stand vor mir, den Finger am Munde.
Große, klare Augen sagten
Von Gedanken, die nicht hervor sich wagten.
Rede nur, winkt ich, aber mit feinen
Mienen wußte sie zu verneinen.
Stand nur immer und sah mich an,
Eigen an,
Mit dem Finger am Munde —
Eine liebliche, märchenschöne Stunde.

Falke je bil rojen v Lübecku dne 11. januarja 1853 in je umrl koncem l. 1915. v Hamburgu. Njegov oče, ki mu je pa umrl zgodaj, je imel manufakturno trgovino. Z materjo je preživel vesele dni v domači hiši poleg ostalih bratov in sestra, katerih je mnogo pomrlo. V glasbi ga je poučevala stara teta, ki je vedno s ponosom zagotavljala, da je Franz Liszt pil nokoč pri nji čaj.

Verze je delal že v šoli. Prvo pesem je napravil na neko sliko, ki je visela v domači sobi in ki je predstavljala pastirja, ki zdravi raco. Ta pesem je zašla v šolo in dala povod, da ga je zasmehoval učitelj matematike: »Enten kannst du besingen, aber rechnen kannst du nicht.«

Rad bi bil študiral filozofijo ali vsaj glasbo, a tu je zadel na gmotne ovire, zato se je moral posvetiti knjigotrštvu in je stopil v Hamburgu v neko knjigarno. Tako je ostal v knjigarni sedem let in prepotoval kot pomočnik Lübeck, Essen, Hildburghausen in Stuttgart.

V tem ga je poklicala mati k sebi v Hamburg. Tu je začel poučevati glasbo, in sicer klavir za petdeset pfenigov na uro in se sam učil glasbe. Morda se ima zahvaliti temu slučaju, da se je pod vplivom glasbe zopet vzbudil v njem pesnik.

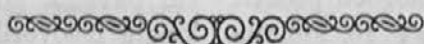
Tudi sedaj je zložil par »priložnic«, ki jih je pokazal nekemu prijatelju, ki je občudoval in mu zatrjeval talent ter ga bodril.

Kmalu je bilo par pesmi tiskanih, dobil je priznalna pisma. Ponosa je bila deležna tudi njegova žena.

Poseben dogodek pa je bil, ko je dobil v roke Liliencrona. Ta je bil zanj kot razodetje. Le še Goethe ga je do tedaj očaral tako. Poslal in priobčil je nove pesmi, na katere je dobil v veliko veselje pismo od samega Liliencrona. Od tedaj sta postala prijatelja, Liliencron mu je odpiral oči in mu bil učitelj — pisma, ki so romala med njima, bi napolnila zaboj.

S tem je stopilo Falkejevo življenje na novo, srečnejšo pot — ostal je samo pesnik, delaven in srečen v svojem vzvišenem poklicu. Narod ga je pričel razumovati in mu je dal tudi imetja, da je na stare dni poleg grenkosti popil tudi katero sladko kapljo v miru in sreči.

Sam pravi: Nekaj je bilo v meni od prvega dne in bo ostalo do zadnjega trenutka? Skrivnostni smeh, tiho veselje in čudovito upanje na nekaj, kar mora priti.

IZ POETIKE.

I. Roman.

Najodličnejša oblika epskega ali pripovednega pesništva je roman. Prijatelj, vidim, da si se ustrašil. Zares, skoro preveč sem rekel, ker sem premalo rekel; pripomniti bi bil moral, da moderni roman. Ali še dvomiš in si boječ? Bojiš se slovstvenega zgodovinarja, moža s srepim pogledom? Prav imaš! Ni lahka reč, ugovarjati slovstvenemu zgodovinarju. Glej! Že je čul besedo modern in je postal pozoren. »Roman, ste rekli? Roman da je moderna epska oblika? Blagovolite mi povedati tisti vir, iz katerega črpate take čudne, da ne rečem manj mile besede, take prečudne sodbje! Roman! To je vendar zelo častitljiva, že starim Grkom znana epska oblika. Ali ste že pozabili, da je že Ksenofontova Kirupedija bistveno roman, da celo lep zgled v zgojneg a romana? Vsaj to bi morali vedeti, če Vam je neznan ime Petronija (oh, saj ga poznam, proslulega Petronija iz Quo vadis?), ki je napisal velik satiričen roman, ki se nam je žalibog ohranil samo v malem fragmentu.« (Glej ga gromovnika, ali naju je dal!) Povejva mu, da tudi midva nekaj veva, da dobro veva, kako in kdaj je nastalo ime roman. Ni treba! Mož hiti sam predavati: »Beseda roman pomeni prvotno vsako pesniško povest svetne vsebine, ki je pisana v narodnem romanskem (seveda italijanskem, francoskem) jeziku. Ime je torej prav podobno imenu romance. Roman te vrste je nastal v srednjem veku. Pozneje je pomenila beseda zlasti take povesti, katere so prepisali iz vezane besede v nevezano. Bili so to večjidel viteški epi, ki so pripovedovali ljubavne in bojne, viteške zgodbe. Ti romani v nevezani besedi pomenijo propad cvetoče srednjeveške epike in so se v 15. in 16. stoletju neskončno razmnožili, posebno po iznajdbi tiska.« (To je vredno, da si zapomniva. Torej tisk je v prvi vrsti omogočil procvit knjige in zlasti romana!) »V 16. stoletju

DR. IV. PREGELJ.

najdemo že sloveče romane: Rabelais je napisal sloveče delo, katero je Nemec Fischart posnel. Istočasno je prišel s Portugalskega ali Španskega na Francosko in drugam sloviti Amadisov roman, neskončno kompendiozna zgodba. Zelo je prijal bralcem 16. in 17. stoletja takozvani ovčarski roman (Sannazzaro, Sidney: Arcadia, Urfé: Astreé.) Znameniti so romani pisateljice de Scudery, nekaki zgodovinski romani, ki so pa v resnici romani časovnih dogodkov v zgodovinski obleki. Začetkom 18. stoletja pa je izšel slaveni Fenelonov Telemah, vzgojni roman prve vrste, dočim je ustvaril Anglež Defoe svetovnega Robinzona. Zgledu slovitega Cervantesa, ki je v svojem Don Kihotu ustvaril prvi silni satirično-groteskni roman, je sledil v 18. stoletju Le Sage s svojim Šepastim hudičem in pustolovskim romanom Gil Blas.« Kaj? Ali je že zastalo gromovniku? Ne, ne! Samo umetniško pavzo in didaktičen odmor je napravil, da lažje prebaviva!

»Veselo se razmahne roman začetkom 18. stoletja na Angleškem v takozvanem družinskem, meščanskem romanu. Angleža Richardson, Fielding, Diderot in Prevost d'Exiles pri Francozih zaslovijo. Njih nasledniki so Smollet, Sterne, Voltaire, Rousseau; posnemovatelj Angležev je Nemec Gellert. Swift je ustvaril slovitega Guliverja. Ohranil se je v knjižnici naše dobe, skoroda edini te vrste, roman Župnik wakefieldski, ki je bil vzoren zgled premnogim poznejšim romanom.« (Aha! Stritarjev Mirodolski — bolje Mirnidolski, menda!) »Sploh začena zdaj rasti število romanov: Wieland n. pr. je posnemal grški roman v Agatonu, Goethe je pisal Wertherja v okusu časa in po Rousseaujevem zgledu. V svojem Viljemu Majstru pa je napisal obširen vzgojni roman iz življenja umetnikov.«

Zopet pavza! Najin mentor kaj pogosto pavzira, zdeti se mi hoče, da se bo kmalu izgovoril.

»Romantiki so proglasili roman za najmodernejšo pevsko obliko.« (Aha! Mož je pozabil, da sva rekla midva prej samo moderen. Zdaj samemu sebi bije po ustih!) »Ustvarili pa niso nič pozitivnega, če mislimo Nemce in izvzamemo Italijane, Francoze in Angleže. Valter Scott! Klobuk z glave pred možem! Hugo, Dumas, Manzoni, vsi trije so hodili k njemu v šolo, ki je zatemnil kot jutro blesk epske noči Byronove!« (Čuj, čuj! Mož govori zanosno ali pa frazira, ker morda nič več ne ve!) »Ti možje so odprli strugo močoni reki romanopisja. Pospremili smo to reko od njenega vira do tja, kjer začenja njen veletok.« (Resnično! Najin mentor je začel frazirati!) »Ne preostane nam nič drugega še, kakor da ugotovimo tesno sorodstvo romana z epom. Epska pesem — vzemiva Homerjevo Ilijado in Odisejo — vsebuje vse bistvene kali poznejšega romana, in tudi genetično se je izcimil pravzaprav roman iz epa. Kako krasno se da jo vzporediti vsebinsko n. pr. katerikoli zgodovinski roman in Ilijada, ali pa katerikoli družinski roman in Odiseja! Še več! Ali ni postal prosvetljenemu človeku roman to, kar je bil Grkom Homer, Rimljanom Vergil, viteštvu Parzival, križarstvu Osvobojeni Jeruzalem, Besneči Roland?«

Kratko, z vprašanjem je odrezal mož, tako da bi mogla nadaljevati neposredno v njegovem stilu: Res je! Kar je bil Grkom Homer itd., to je nam Ana Karenina, Quo vadis, Raskolnikov, Vojna in mir, Ben Hur itd. Mnogolika, kakor naših dni življenje, je naša epopeja — roman. Npregleden po vsebini, zanimiv in bogat po svojih oblikah, je pravi čarobni mikrokozem velikega modernega makrokozma, babilonsko grandioznega življenja naše dobe. Zdaj je individualen izraz ene duše, zdaj objektivna slika, sintetično povzeta po celi dobi. Zdaj je zgolj formalna umetnina, zdaj zopet tendenciozen evangelij. Zdaj je plod velike fantazije in zdaj zopet delo večletnega študija. Zares, sam po sebi težek in mičen študij!

Roman ima najbolj kozmopolitično zunanje lice. Njegova forma je nevezani govor. Tako je roman po zunanji obliki nenacionalen, dočim je njegov ded ep nacionalno nadut: Grk se nosi v heksametru, Roman v gibkih stancih in tercinah, Nemec v okornosti nibelunške, gudrunške in drugih kitic, Španec v pozi svojih romanc, Srb v monotoni jakosti svojih trohejskih kvinarjev —, Francoz v svojem prav posebnem merilu aleksandrinca. Toda roman! Nič prevsiljivo ne kaže svoje barve, dasi jo ima in boš lahko s prstom pokazal: to je francoski, to angleški, to ruski roman. Dlakocepstvo je sicer, deliti romane po obliki. Dajo pa se vendarle! Že najinemu mentorju na čast storiva to! Ro-

Vožnja v čolnu po »Groblji«.

man, ki pripoveduje v pisni obliki, je pisni roman ali roman v pisnih. Roman, ki je pisan v obliki dnevnika, je dnevniški roman. Znameniti zgledi te vrste romanov so Richardsonovi, Rousseaujevi romani, nadalje Goethejev Werther in Stritarjev Zorin, ne roman poleg zares romana tudi po vsebini Sienkiewiczevega Brez dogme. Izrazita oblika je tudi roman v prvi osebi ali jaz-roman, po nemško povedano v parentezi in Dickensovi maniri. Zgledov je morje: Spillmannov: Zvesto in hrabro, Dickensov: David Cooperfield, Defoev: Robinzon, Dostojevskega: Ponižani in razžaljeni, Karla Maya potopisni romani, Colomov: Boy i. t. d. Najštevilnejši seveda so romani tretje osebe, pravi pripovedni romani. To se pravi! Dvomim,

da boš našel kje roman brez vsakega direktnega govora, torej nedialogiziran roman! Tudi sicer je najti primer, da pisatelj rabi v epični celotni obliki prav rad fragmentarično pismeno ali kako podobno obliko, tako kakor Scott v *Manneringu* in v njegovem načinu Jurčič v *Desetem bratu*. (Kvasovo pismo! Primerjaj v šolski govorni vaji ta dva romana, ker se mi zdi, da jih ni še nikdo!) Videl sem pa tudi romane v strogo dialogični obliki in kot take bi jih postavila po učenega mentorja redoljubnosti in natančnosti v poseben predal. Omeniva še nekaj posebnosti iz zunanosti romana. Navadno delimo zaradi obširnosti romane v poglavja, podpoglavja. Če so še obširnejši, dobimo »knjige«, »dele«, »zvezke«. Če rastejo še nadalje, dobimo skupine romana, trilogije in celo dvajsetzvezkovne serije. (Prim. Sienkiewicz, Balzac, Dumas st., Zola.) — Posamezna poglavja zaznamenujemo nepoetično s številkami ali pa poetično z naslovi, ki so včasih precejšnja synopsis (Dickens, Thackeray in sploh Angleži), včasih jedroviata beseda (Dumas »Remember«, »Gospod Jezus« i. p.), včasih, kakor pri Scottu in posnemateljih pod tekočo številko pisano prikladno geslo, citat, ki približno pove vsebino poglavja, redko celo simbolični izrazi (Jean Paul etc). Filozofski in Bourget-jev filozofski roman ljubita mogočna poglavja.

Kakor zunanji slog, tako je tudi notranji stil v romanu mnogoličen, individualen. Tu je zlasti videti velik formalen napredek romana. Poleg romanov iz starejše dobe z udobno epsko širino, nemodernimi humoristično-satiričnimi uvodi v poglavja in številnimi osebnimi refleksijami v tekstu, z raznimi apostrofi: dragi čitatelj, dražestna bralka, spremimo našega junaka v Ameriko i. p., so moderni romani pisani impresionalno, poetilirano. Številni so ritmični romani: Hölderlinov *Hyperion*, Prelesnikova *Vineta*, Freytagov *Ingo* i. dr. Prevladujejo pa romani v naravni prozi, katero pa znajo moderni prilagoditi vsebini. Nemci, Angleži in Francozi imajo

romane v jeziku narečij poleg onih v književni prozi; Sienkiewicz, H. Mazzetti i. dr. so napisali nekatere svoje romane v arhaističnem jeziku; slavni Quo vadis? je pisan v Tacitovem slogu, Dostojevski posnema težki nemški učenjaško-filozofski slog in D'Annunzio piše — *peculii causa* — tudi romane v starofrancoskem jeziku. Še več! Tolstoj pripoveduje drugače kot Dickens, Daudet podobno kot Dickens. Zola je s svojim načinom pisanja povzročil svetovno polemiko in celo naš Stritar mu je dal »eno kranjsko« pod nos. Tudi pripovedujejo različni pisatelji različno: analitično, sintetično, refleksivno, slikovito, bojnato in plastično. Individualnost priča realistično pripovedovanje poleg idealno-nejasnega, prav tako kakor dahne izobražen pesnik pečat izobrazbe svojemu delu, dočim ustvari mlad ali neuk pesnik navno in nedozorelo delo. Vsekakor je roman že po svojem slogu in jeziku individualen. Kadar ni individualen, je ali epigonsko vzrastel ali pa ni zrelo delo. Še mnogovrstnejši pa je roman po svoji vsebini. Pavzirajva! Najin mentor že dolgo molči, morda bi se rad zopet oglasil. Dajva mu besedo. Morda bo bolje povedal, kaj je vsebina romana. Le glej, že se je pripravil, da bo začel.

»Roman pripoveduje! Pripoveduje zanimivo, logično zgodbo. Ta zgodba ali fabula je časih ljubezenska, in osebe, delujoče kot glavne osebe v tej ljubezenski fabuli, so junaki romana. Vsak roman mora imeti svojega glavnega junaka s stalno fabulo, kakor ep, ki opeva jezo Ahilejevo, ali moža velepopotnega. Vzemimo n. pr. starejši roman. Tak roman je pripovedoval o tem ali onem vitezu, ki je začel ljubiti to ali ono krepostno devico. Trudil se je, da bi pridobil njeno roko. Deklica sama mu je naklonjena. Že je vse pripravljeno, da se vzameta. Pa oh! Tik pred poroko ugrabi zloben tekmeč nevesto in mehkosrčnemu vitezu, ki je še pravkar prepeval romance, ne preostane drugega, kakor da se opaše, zajaše konja in jo udari za zločincem. Sto nevarnosti mora

pretrpeti, ranijo ga — celo malce ubijejo ga — ali kakor se pozneje izkaže, samo navidezno, da mož navsezadnje v veliko začudenje hlastnega in ginjenega bralca vsaj od smrti ne vstane!» (Glej, glej! Mož hoče biti prav kakor vsi profesorji — duhovit in dovtipen!) »Medtem se je vsa stvar zopet še huje zamotala. Ljubosumna tekmica uropane deklice, ki bi sama rada pridobila nasilnega viteza, pomaga ugrabljeni bežati. Ta beži v samostan. Toda samostan porušijo Turki, nesrečno deklico ugrabijo. Sreča njena, da je turški ali tudi piratski poveljnik izobražen, nežen in zelo viteški. Tako se ji vsaj ne godi prehudo. Mladi mož jej dvori. Seveda zastonj, ker ona je zvesta. Zato se seveda mladi pirat — kajne, saj smo rekli pirat — ali pa Turek razjezi in jo proda za sužnjo — recimo v Carigrad. Medtem blodi nesrečni ženin po svetu. Tudi on mora dokazati svojo zvestobo i. t. d., i. t. d. in pride končno, vrag vedi, na kakšen čuden način, v — Carigrad, kjer najde končno svojo nevesto in kjer se še mnogokaj pojasni in srečno izide in poučno izide, tako n. pr., da ju na koncu prav taisti roparski vitez, ki je nevesto ugrabil, poroči, ker se je bil medtem spokoril in postal svet človek in duhovnik.

Iz navedenega je torej spoznati, da mora slikati roman kak konflikt, kako dejanje — dvojno dejanje. Če je ljubezenska fabula eno dejanje, tedaj pomenja roparski vitez in »raptus puellae« nasprotno dejanje. Preden si junak osvoji izvoljeno nevesto, se mora boriti od Pariza do Carigrada; tako nastane novo dejanje, dejanje vitezovanja poleg ljubezenskega dejanja. V zgodbi junaka in junakinje pa posega vedno več novih ljudi s svojimi zgodbami in dejanji, recimo retardirajočega nasprotnega dejanja junak — nasilni vitez — postea véliki spokornik, ali ljubosumna tekmica — postea morda radi simetrije žalostna nuna. Kratko definirano: roman vsebuje dejanja, ki se kavzalno razvijajo. Ta dejanja izvršujejo osebe romana tako, da glavnega junaka s svojim dejanjem in

hotenjem ali podpirajo ali mu nasprotujejo. Interesi glavnega junaka in konflikt teh interesov z interesi stranskih oseb, pa tudi konflikt junaka z danimi živlenskimi razmerami in okoliščinami, tvorijo vsebinsko fabulo, pa tudi izobličijo eksempl ali idejo ali moralo romana. V našem slučaju je roman povečevanje vernosti in zvestobe in — ganljiva slika zares viteške ljubezni!» (Dobro jo je izpeljal mož, izvzemši morda tisti stavek s »konflikti«, ki ni prav posebno jasen!) —

Da! Vse dobro. To bi bil stari roman, tisti roman, ki je bil ravno radi svojih »res amatoriae« doli do Stritarja tako presneto na slabem glasu in dijakom kruto prepovedan. Toda kaj je z novim romanom? Z romanom, čigar signatur je milijon? Ne veruješ? Koj Ti jih nekaj dvanajstic nakažem! Romane delimo vsebinsko v zgodovinske, sodobne, roparske, ljudske, vaške, meščanske, družinske, salonske, dvorne, umetniške, kriminalne, detektivske, viteške, skitalške, politične, teologične, geografične, fizikalične, filozofične, psihološke, socialne, arheološke, problematične, utopistične, naturalistične, simbolično-algorične. Vrhutega je neskončno variacij in permutacij. Zgodovinski roman more biti obenem psihologičen, utopistični filozofski, geografski, arheološki i. t. d., i. t. d. Moderni pišejo romane: roman za starce, roman grajskega lovca, roman služkinje, velikomesten roman, bezniški roman, roman v zraku, roman slike, roman evropskega suženjstva in podobne. — Berlin ima svoj roman, Dunaj svoj, Pariz zopet svoj. Ruski roman je nekaj drugega kakor jezuitski roman, roman Amerikancev nekaj drugega kot Vernejev psevdo Monte Cristo — Matjaž Šandor. Ne! Bolje, da ne govoriva več o vrstah romana! Prav podobno nalogo bi imela, kakor če bi hotela vsebinsko signirati vse balade. Izpopolniva samo učeno mnenje najinega mentorja na ta način, da izbereva tudi midva konkreten zgled in ga proučiva. Kaj misliš? Morda bi bil Sienkiewicz Qu o v a d i s? take vrste roman!

Menim, da! Ali Ti ne? Da najin mentor, dvomim. Ni ga — sirota učena — bral. Ni se še dobral do Sienkiewicza! Kaj je fabula v tem romanu? Kdo je glavni junak? Vinicij in Ligija. Roman pripoveduje zgodbe njiju ljubezni od njiju prvega srečanja pa do njiju zakonske sreče, skratka »roman« njiju ljubezni, kakor navadno pravimo. Toda kako neskončno umetno, dramatsko zapleteno je pogodil pesnik ta preprosti stari, predelani ljubezenski motiv, kako tesno ga je zvil v življensko istinitost s celo vrsto stranskih dejanj, kako je strnil ta stranska dejanja v dvoje svetov, paganski Rim in krščanski Rim in iz tega ozadja stoprav dal duše prvotni fabuli, fabuli ljubezni, dal ji gibajočega

Pristanišče za čolne ob Sprevi.

duha, obudil iz tradicionalnega motiva življensko nujen, globoko problematičen konflikt. Vinicij je pagan, Ligija vzor krščanske device. Patricij Vinicij, mogočni tribun in čista, polotroška kristjanka, ali imata sploh kaj skupnega? Da! Mlada sta, človeka sta, dvoje nepokvarjenih src. Orisati živo istinito proces asimilacije teh dveh bitij si je zastavil umetnik za nalogo, torej je podvzel globoko psihološko nalogo, načrtati preobrat Vinicijev, prerojenje njegovo iz okorelega rimskega teizma v krščanstvo. V mogočnih, dramatičnih slikah opisuje pesnik ta proces v duši Vinicijevi: Vinicij spozna boleost izgube, trpkost, ki je še ni izkusil. To ga podžge do obupnega dejanja. Najame Krotona, da bi z njegovo pomočjo ugrabil en-

krat že oteto Ligijo. Propade. Spozna kristjane, njih čednostno življenje in v njem dozoreva počasi, naravno, psihološko, utemeljeno krščanstvo. Toda še ni zrel. Dobra volja je v njem. Najhujše preskušnje mu je treba, da končno res more doživeti krščanstvo v sebi tudi dejansko. Že je obupal, da mu more še kdo rešiti nevesto. Vidi jo na rogeh orjaškega bika. Toda on ni obupal, ni togoten, kot pravi krščanski človek je sklonil glavo, da prenese še najhujši udarec. In glej! Bog, ki ga je po Ligiji privedel do spoznanja resnice, mu otme nevesto po strašnem Ursu. To je glavna slika v grandiozni kompoziciji, okoli katere je narisal pesnik celo vrsto samostojnih ljubezenskih dejanj; paralelno ljubav Petronija in Evnike, banalno zvezo Hilona s sužnjo, zakonsko razmerje Neronovo do Akte in Poppeje, vzorno zakonsko življenje Pomponije in Plavcija. Vse te osebe in njihova medsebojna razmerja se vpletajo kavzalno v potek Vinicijeve ljubezni: Petronij izve, da ga obožuje Evnika, stoprav, ko jo hoče podariti Viniciju. Poppeja preganja Ligijo in zasleduje Vinicija. Po Evniki najdeta Petronij in Vinicij Hilona, Hilon izda kristjane in se maščuje nad Vinicijem. Tigelin je potreben v romanu, ker brez njega bi ne mogel narisati pesnik Petronijeve igre z Neronom, Glavk je nujen, sv. Peter, sv. Pavel, Kroton in Ursus. In kakšna lica so to! To niso več lutke starih romanov, to so resnični tipi starega, Neronovega Rima. Neronov Rim je torej slika, katero je ustvaril pesnik. Treba mu je bilo zato neskončno minucioznega študija, prav tako kakor Flaubertu za »Salambô«. Neronov Rim — debele knjige ga ne opišejo tako plastično — je pesnik s svojo stvariteljno, živo besedo pričaral v delo par sto strani. Ali je to umetnost? Še več! Opisujoč te grabi za srce z nepopisno ljubko, neskončno pretresujočo psihologijo Vinicijevega preporeka in s triumfom njegovega srca in duše. Še več! Od ene dramatične scene te vodi do druge, iz sudarija v prvem poglavju preko grandioznega go-

rečega Rima v katakombe, Suburo, ječo in amfiteater. Ne le Neronov Rim, temveč doba Neronova je obenem narisana v romanu. Še več! Sliko Neronovega Rima in Neronove dobe je prekrasil pesnik z vonjem svoje duše, krščanskega človečanstva: pesnik je podal tudi filozofijo Neronovih časov, narisal dušo kulturno neprimerno važne dobe. Še več! Prikažujoč dušo umrle dobe Ti neprisiljeno nudi v presojevanje in primerjanje dobo, v kateri živiš Ti, z ono, katero je naslikal on.

Uči Te študirati življenje, spoznavati ga in motriti v globine, kakor je on študiral in se zatopil vanj. Posodil Ti je od svoje ga duha, da se z njegovo pomočjo doboriš laže do spoznanja dobrega, lepega in resničnega. Pesnik je ustvaril vzgojno delo. Pesnik je storil veliko katoliško delo, pesnik je socialno zaslužen delavec...

Če na ta način prebereš nekaj dobrih romanov, uverjen sem, da porečeš z menoj, da je roman zares najodličnejša moderna epska oblika...

KOZMIŠKE PESMI.

I.

Letní Ty noci zářívá,¹
jakž Tebou srdce okřívá² —
ve dne tak sladkobolno,
a teď tak volno, volno!

S oblohy³ bílý měsíček,
starobný nebes tatíček,
stříbrné světla pýří⁴
po celém světě šíří.

Dokola⁵ jeho dětičky,
drobounké, smavé hvězdičky,
dukátkovými⁶ hlasy
zvoní na krásné časy.

¹ Pridevnik od záře, zarja. — ² okreva. —
³ nebes. — ⁴ puh. — ⁵ okrog in okrog. —
⁶ dukát, cekin.

II.

Ach, jaké blaho: poležet
zde na drnu¹ poblíž boru
a s zlatými dát se hvězdami
do šeptného rozhovoru!

Ty třepotné,² smavé hvězdičky
tak čiperně³ na mne hledí —
ach, prosím Vás, je to pravda vše,
co lidé prý⁴ o Vás vědí?

¹ na ruši. — ² utripajoče. — ³ bistro,
jasno. — ⁴ baje.

I.

Poletna noč, ko ti žariš,
kako srce mi pomladiš —
čez dan tak sladkobolno,
a zdaj veselja polno!

Postarni beli ded neba
na zemljo mesec se smehlja,
srebrno perje meče
na lice zemlje speče.

A zvezde, hčerk njegovih krog,
smejavih, drobčkanih otrok,
zvonijo z zlatim glasom
nasproti lepim časom.

II.

Ah, kaka slast je, polegati
ob gozdu tu na trati,
in z zvezdicami zlatimi
zaupno šepetati!

Smehljaje migljajo zvezdice
in gledajo me tak mično —
povejte, kar o vas govore,
je pač li vse resnično?

KNJIGOVEZNICA KAT. TISK. DRUŠTVA V LJUBLJANI

se priporoča v izvršitev
vsakovrstnih
knjigoveških del.

Solidno delo. Zmerne cene.
Knjižnicam znaten popust.

I. KETTE

LJUBLJANA

FRANCA JOŽEFA CESTA 3

Klobuki, palice, perilo, kravate, pa-
lice, dežniki, galoše, toaletne po-
trebščine itd. Vsi predmeti
za telovadbo, turizmo
in drug šport.

Fr. P. Zajec, izprašani optik
Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod
kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipal-
cev, toplomerov, daljnogledov itd. Popravila
očal, ščipalcev itd. izvršuje dobro in ceno!

Prodajalna Katoliškega tiskovnega društva

(H. Ničman v Ljubljani)

priporoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin

kakor: raznovrstni papir,
zvezke, noteze, razne zapis-
nike, kopirne knjige, šolske
in pisarniške mape, radirke,
pisala, črnilo, gumi, tintnike,
ravnila, trikotke, šestila, bar-
ve, čopiče, raznovrstne raz-
glednice in devocijonalije.

Priporočljiva domača trdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega od-
bora za zidanje nove cerkve v Šmihelu pri
Žužemberku, da je gospod

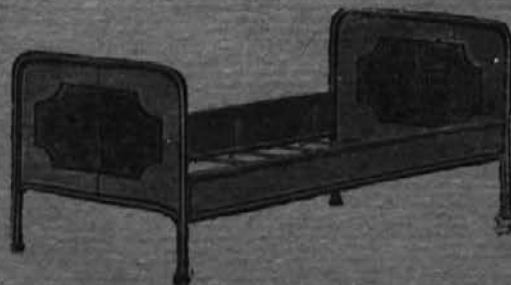
Rajko Sušnik
umetni steklar v Šiški

napravil v imenovanu cerkvi enajst novih oken,
krasno in umetno v gotovem slogu, v splošno
zadovoljnost in po zmerni ceni ter je zato v
svoji stroki vredne najboljšega priporočila.

Za stavbni odbor:

V Šmihelu,
dne 12. avgusta 1909.

FRANČIŠEK GABRŠEK,
župni upravitelj.

Telovadne priprave in orodje, vsakovrstne
gospodnijske in gospodarske predmete, ku-
hinjsko opravo, železno pohištvo, orodje,
raznovrstno železnino, nagrobne križe in
prvovrstne poljedelske stroje priporoča
(prva domača trdka te stroke)

FR. STUPICA V LJUBLJANI

Marije Terezije cesta št. 1

veletrgovina z železnino in razpošiljal-
nica poljedelskih strojev.

OB GROBU DR. J. EV. KREKA.

Umrli 8. oktobra, pokopani 13. oktobra 1917.

DR. J. SAMSA.

Quem virum aut heroa lyra vel
acri tibia sumis celebrare, Clio?
Horatius Carm. I. 12.

Pred štirinajstimi leti je bilo.

Njegova skrbna sestra Cilka nam je odprla vrata v njegovo sobo v eni izmed tistih hiš »Pred škofijo«, prižgala veliko svetilko ter zagotavljala, da mora kmalu priti; shod, sestanek, predavanje, kdo ve, kaj da ga zadržuje. Luč je razsvetljevala prostorno sobo z majhnimi okni, v sredi je stala dolga miza z ogromnim kupom knjig. Dolgo smo čakali. »Kaj je danes na vrsti?« vpraša, ko se prikaže med vrati. »Pan Tadeusz« odgovoré nekateri, ki danes niso bili prvič pri njem. Z zgovorno besedo in z žarečim licem je pričel brati in razlagati krasni Mickiewiczov epos »Oj Litwo, ojczyzna moja«. Hitro kakor trenutek neskaljene sreče je minila ura in še ena in mi smo srkali te čudovite poljske glasove in občudovali učitelja. Tedaj sem prvič sedel z njim pri isti mizi...

Sestanki pred škofijo so se nadaljevali. Obravnavali smo razna vprašanja, ki začno zanimati mladega človeka te dobe: o državnem in narodnem gospodarstvu, o družbi in o državi, o zadrukah in združništvu, o veri in cerkvi. Vse brez šablone

in metode, kakor je prinesel pogovor, vmes smeh, dovtip, šala. Tako so padali utrinki tiste bajne luči, ki sem zdaj tolikokrat o njej sanjal.

Odločilna je pot v hišo z napisom: »Virtuti et Musis« in marsikomu težka; meni se je zdelo, da je ta najbolj svetla, da je drugod vse temno in mračno. In storil sem odločen korak. Ta in oni izmed sopotnikov se je še nekoliko pomišljal in oziral nazaj — kar zagledamo med seboj — dr. Kreka. In nič več se nismo obotavljali, nič omahovali; lahko in brez skrbi smo korakali z njim po strmih potih in stezah osnovnih filozofskih in teoloških nauk. Z lahkoto in smehljaje nam je reševal težave in ugovore in dvomi so padali in ginili in bežali kakor pozni sneg pred pomladanskim solncem. In s kakšno

† Dr. Jan. Ev. Krek.

lahkoto in jasnostjo nam je razlagal globokoumnega Akvinca! Navidezno neso-glasje, dozdevno nasprotje, nejasnost: vse je postalo jasno in razumljivo v luči njegovega globokega umevanja in njegove temeljite razlage. — Ko je doktor prava in filozofije baron Leon Béthune poslušal v Lovanju predavanja slavnega tomističnega filozofa sedanjega kardinala Merciera, je

rekel: »Vtis, ki so ga ta predavanja napravila na mnogoštevilno poslušalstvo, ki je prvič slišalo nekaj o tomistični filozofiji, ostane neizbrisen. Ko smo zapustili veliko vseučiliško dvorano, ko nam je zgovorna in nazorna profesorjeva beseda podajala rešitev najtežjih in najvzvišenejših vprašanj človeškega duha, rešitev, ki jo je podal sv. Tomaž in ki jo sholastična filozofija obdaja z neizpodbitnim sijajem današnje vede, — tedaj se nam je zdelo, da je naše najdražje prepričanje postalo — če je bilo to sploh mogoče — še bolj trdno in da smo o teh stvareh dobili popolno umsko gotovost. Najbolj kritični duhovi so se zastonj trudili, da bi našli napako v njegovih strnjenih izvajanjih. Bili smo umstveno tako prepričani, kakor je sploh mogoče biti, in naše umske zmožnosti so uživale tisti mir, tisto zadovoljstvo, tisto samo v sebi varno navdušenje, ki ga more vžgati samo resnica, ki jo uči spreten in prepričan učitelj.«¹ Tako se je tudi nam godilo pri Kreku.

Tedaj mi je bilo kakor človeku, ki je celo svoje življenje tičal v zaduhli mestni sobi, niti skozi okno ni nikoli pogledal; čemu tudi; oko mu ne ujame niti kosčka jasnega neba, siv zid in črna streha, drugega ne vidi. Ne trudi se več, da bi mu mračno oko razjasnil žarek solnčne luči, saj ne more do luči, v temi bo živel in umrl... A zgodi se, da se mu porodi dvom: Ali res ne morem do luči, do solnca? Sem li obsojen, da živim večno v temi? Ali ni nikjer jasnega neba in gorkega solnca? — V dvomu in upanju se napoti iz mračnega mesta in glej — komaj je prehodil nekaj ulic, že mu žareča obla siplje svoje žarke na pot, oko se šele počasi sprijazni z morjem blagodejne svetlobe, ki ga obliva. — In ko jadrno koraka dalje, pije to svetlobo z očmi in s srcem in z dušo. Toda glej, ali ni že nekoč hodil po teh žarnih livadah? Da, hodil je, že davno davno je bilo to, komaj se še spominja, in potem je za-

šel v ono temo, iz katere je menil, da ne pride nikoli več. — Toda proč, mračni spomini, — prišel je do luči, glej, kako se vse sveti in blesti, kako vse žari in živi, kako se vse raduje in veseli: rastlina in drevo, enodnevna mušica in brzokrila ptica, vsem je luč — življenje. — Iz prsi se mu izvije hvaležen vzklik: Hvala ti, dobrotno nebo, za tvojo luč, ki nam odkriva resnico. Z Bogom, mračne globine, naprej na svetle višine!

Na Dunaju, v »Danici«! V tujem mestu tako dobro de domača beseda, a kje jo slišiš drugje nego v družbi enakomislečih rojakov prijateljev. Društvena soba se polni, živahni pogovori mladih ljudi; srce jim biva tam doli ob deroči Soči, ob sinji Savi, v Slovenskih goricah, v tužnem Korotanu. Tovariš, ki je prišel iz domovine, komaj odgovarja na vsa vprašanja: Kako je doma? V Ljubljani? V Gorici? Predsednik zvoni; občni zbor: Čitanje zapisnika, poročilo odbora, priprave za počitniški sestanek... Tu se prikaže naš Krek. Prijazen nasmeh, šaljiva opazka, nato se usede in posluša. Pri debati poseže vmes, daje pojasnila, navodila, migljaje, poroča o delovanju državnega zbora, o novih načrtih in naklepih in delih v domovini. Vse je tiho, kadar on govori, vsak je prepričan, da tu mora nekaj zvedeti, kar se ravno njega tiče. Pokojni Krek je imel magično moč do src, osvajal si jih je z ljubeznijo.

Čudovit vpliv je imel Krek zlasti na dovzetno dušo slovenskega dijaštva. Krekova svobodna beseda, a odločno katoliška misel je vžgala ugašajočo versko luč v srcih stoterih; dvomljivci in omahljivci so postali odločni prijatelji vere in cerkve. Težko je reči, s čim je to dosegel; morda s tisto preprosto, mirno gotovostjo svojega občevarja, morda s celo svojo osebnostjo. Njegovo življenje je bilo v ozki zvezi z življenjem našega dijaštva, zlasti visokošolskega. V krogu teh mladih ljudi se je razvedril in si odpočil. Zgodo-

¹ Citat v Mercier - Habrich, Psychologie, str. XXIII.

vinski pomen in trajno vrednost bodo ohranili njegovi socialni tečaji »na Prtovču«, ki jih je prirejal za visokošolce o velikih počitnicah. In iz te »Krekove šole« je prišla cela vrsta socialnih delavcev, da, vsa naša mlajša inteligenca, svetna in duhovska.

Vse Krekovo življenje je bilo posvečeno delu za slovenski narod. Neumorno je delal na političnem, gospodarskem, socialnem, karitativnem, znanstvenem, slovstvenem polju. Na Dunaju je bil eden izmed najuglednejših parlamentarcev, njegove govore so tudi nasprotniki poslušali z zanimanjem in priznanjem. V političnem boju je bil Krek odločen v načelih, a nikdar osebno žaljiv. Znal se je dvigniti nad tisto malenkostno strankarstvo, ki ne vidi pri nasprotniku ničesar dobrega, priznal je tudi nasprotniku vrlino in resnico. V odilo njegovemu delovanju je bil nauk katoliške cerkve, njegov cilj blagor slovenskega naroda, pot do tega cilja neumorno delo.

Krekovo svetovno naziranje je bil krščanski demokratizem, za ta ideal je delal celo svoje življenje z besedo in dejanjem. Sijajen dokaz Krekove genialnosti je, da je položil temelje krščanski demokraciji, da zajezi prodirajočo socialno demokracijo. S križem in socialnimi enciklikami socialnega papeža Leona XIII. v roki je prišel med delavce, jim ustanavljal društva, jim govoril o njihovih pravicah, pa tudi o njihovih dolžnostih — in delavske množice so se začele z zaupanjem in ljubeznijo zgrinjati okoli svojega očeta. Krek je videl v daljno prihodnost, svoj čas je prehitel za desetletja.

Krekovo delovanje je obsegalo vse panoge kulturnega dela.

Bil je politik, agitator, govornik, predavatelj, pisatelj; kar je bilo treba. Krek je ustanavljal društva, snoval organizacije, prirejal shode, pisal knjige, članke, sestavke, neprenehoma je študiral, mislil, snoval načrte in naklepe — vse to v korist potrebnim, bednim, revnim; kmetu in delavcu in mladim nastopajočim inteligencom je bilo posvečeno njegovo življenje. Občudovanja vredna je bila njegova nesebičnost in požrtvovalnost; kar je imel on, je imel revež.

* * *

Krek ni imel nikoli denarja zase, za druge vedno. Podpiral je zlasti dijake in mlade literate. Nikdar ni iskal svojega dobička; podpiral pa je vse socialne naprave in občekoristne namene. Njegovo življenje je bila visoka pesem ljubezni do bližnjega. V službi trpina — slovenskega naroda — je padel ta veliki — narodni junak.

Krek je bil čudovito mehka, poetična narava. Bil je pesnik in velik prijatelj narave. Rad je vzel palico v roke in hajd na gorenjske hribe, kjer si človek oddahne, pozabi na vsakdanje težave in sitnosti, se naužije svežega zraka in naravne pristnosti. Ah, kako je ljubil te naše reke in potoke, naše gore in doline in naš slovenski svet in naše ljudstvo. Imel je velik razum in gorko čuteče srce. — Planike, sad dragih slovenskih gora, so mu krasile krsto in ga spremile v grob...

Počivaj v Bogu — po težkem delu!

ODLOMKI IZ DEL CERKVENIH PISATELJEV.

FR. OMERZA.

Διδαχή τῶν δώδεκα ἀποστόλων.

(Dajle).

9. Περὶ δὲ τῆς εὐχαριστίας οὕτως εὐχαριστήσατε· πρῶτον περὶ τοῦ ποτηρίου· Εὐχαριστοῦμεν σοι, πάτερ ἡμῶν, ὑπὲρ τῆς ἀγίας ἀμπέλου Δαυὶδ τοῦ παιδός σου, ἧς ἐγνώρισας ἡμῖν διὰ Ἰησοῦ τοῦ παιδός σου· σοὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Περὶ δὲ τοῦ κλάσματος¹ Εὐχαριστοῦμεν σοι, πάτερ ἡμῶν, ὑπὲρ τῆς ζωῆς καὶ γνώσεως, ἧς ἐγνώρισας ἡμῖν διὰ Ἰησοῦ τοῦ παιδός σου· σοὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ὡς περ ἦν τοῦτο <τὸ> κλάσμα διεσκορπισμένον ἐπάνω τῶν ὁρέων καὶ συναχθὲν ἐγένετο ἓν, οὕτω συναχθήτω σου ἡ ἐκκλησία ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς εἰς τὴν σὴν βασιλείαν· ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας. Μηδεὶς δὲ φάγῃ μηδὲ πῖνῃ ἀπὸ τῆς εὐχαριστίας ὑμῶν, ἀλλ' οἱ βαπτισθέντες εἰς ὄνομα κυρίου καὶ γὰρ περὶ τούτου εἰρηκεν ὁ κύριος· Μὴ δῶτε τὸ ἅγιον τοῖς κυνῖν.

10. Μετὰ δὲ τὸ ἐμπλησθῆναι οὕτως εὐχαριστήσατε· Εὐχαριστοῦμεν σοι, πάτερ ἅγιε, ὑπὲρ τοῦ ἁγίου ὀνόματός σου, οὗ κατεσκήνωσας² ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, καὶ ὑπὲρ τῆς γνώσεως καὶ πίστεως καὶ ἀθανασίας, ἧς ἐγνώρισας ἡμῖν διὰ Ἰησοῦ τοῦ παιδός σου· σοὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Σὺ, δέσποτα παντοκράτορ, ἔκτισας τὰ πάντα ἐνεκεν τοῦ ὀνόματος σου, τροφήν τε καὶ ποτὸν ἔδωκας τοῖς ἀνθρώποις εἰς ἀπόλαυσιν, ἵνα σοὶ εὐχαριστήσωσιν, ἡμῖν δὲ ἔχαρισῃ πνευματικὴν τροφήν καὶ ποτὸν καὶ ζωὴν αἰώνιον διὰ τοῦ παιδός σου. Πρὸ πάντων εὐχαριστοῦμεν σοι, ὅτι δυνατός εἰ· σοὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Μνήσθητι, κύριε, τῆς ἐκκλησίας σου τοῦ³ ῥύσασθαι αὐτὴν ἀπὸ παντὸς πονηροῦ καὶ τελειῶσαι αὐτὴν ἐν τῇ ἀγάπῃ σου, καὶ σύναξον αὐτὴν ἀπὸ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, τὴν ἁγιασθεῖσαν, εἰς τὴν σὴν βασιλείαν, ἣν ἡτοίμασας αὐτῇ· ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ δύναμις καὶ ἡ

δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἐλθέτω χάρις καὶ παρελθέτω ὁ κόσμος οὗτος. Ὡσαννὰ τῷ θεῷ Δαυίδ. Εἴ τις ἁγιός ἐστιν, ἐρχέσθω· εἴ τις οὐκ ἐστίν, μετανοεῖτω μαρὰν ἀθά·⁴ ἀμήν. Τοῖς δὲ προφήταις ἐπιτρέπετε εὐχαριστεῖν, ὅσα θέλουσιν.

11. Ὡς ἂν ὁν ἐλθὼν διδάξῃ ὑμᾶς ταῦτα πάντα τὰ προειρημένα, δέξασθε αὐτόν· ἐὰν δὲ αὐτὸς ὁ διδάσκων στραφεῖς διδάσκη ἄλλην διδαχὴν εἰς τὸ καταλῦσαι⁵, μὴ αὐτοῦ ἀκούσητε· εἰς δὲ τὸ προσθεῖναι δικαιοσύνην καὶ γνώσιν κυρίου, δέξασθε αὐτόν ὡς κύριον. Περὶ δὲ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν κατὰ τὸ δόγμα τοῦ εὐαγγελίου οὕτω ποιήσατε. Πᾶς δὲ ἀπόστολος ἐρχόμενος πρὸς ὑμᾶς δεχθήτω ὡς κύριος· οὐ μὲν εἰ δὲ <εἰ μὴ> ἡμέραν μίαν· ἐὰν δὲ ἡ χρεία, καὶ τὴν ἄλλην· τρεῖς δὲ ἐὰν μείνῃ, ψευδοπροφήτης ἐστίν. Ἐξερχόμενος δὲ ὁ ἀπόστολος μηδὲν λαμβανέτω εἰ μὴ ἄρτον, ἕως οὗ ἀδύσθῃ· ἐὰν δὲ ἀργύριον αἰτῇ, ψευδοπροφήτης ἐστίν. Καὶ πάντα προφήτην λαλοῦντα ἐν πνεύματι οὐ πειράσσετε οὐδὲ διακρινεῖτε· πᾶσα γὰρ ἁμαρτία ἀφεθήσεται, αὕτη δὲ ἡ ἁμαρτία οὐκ ἀφεθήσεται. Οὐ πᾶς δὲ ὁ λαλῶν ἐν πνεύματι προφήτης ἐστίν, ἀλλ' ἐὰν ἔχῃ τοὺς τρόπους κυρίου· ἀπὸ ὧν τῶν τρόπων γνωσθήσεται ὁ ψευδοπροφήτης καὶ ὁ προφήτης. Καὶ πᾶς προφήτης ὁρίζων τράπεζαν⁶ ἐν πνεύματι, οὐ φάγεται⁷ ἀπ' αὐτῆς, εἰ δὲ μήγε ψευδοπροφήτης ἐστίν. Πᾶς δὲ προφήτης διδάσκων τὴν ἀλήθειαν, εἰ ἂ διδάσκει οὐ ποιεῖ, ψευδοπροφήτης ἐστίν. Πᾶς δὲ προφήτης δεδοκιμασμένος⁸, ἀληθινός, ποιῶν εἰς μυστήριον κοσμικὸν ἐκκλησίαν, μὴ διδάσκων δὲ ποιεῖν, ὅσα αὐτὸς ποιεῖ, οὐ κριθήσεται ἐφ' ὑμῶν· μετὰ θεοῦ γὰρ ἔχει τὴν κρίσιν· ὡσαύτως γὰρ ἐποίησαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι προφῆται. Ὡς δ' ἂν εἴπῃ ἐν πνεύματι· δός μοι ἀργύρια ἢ ἑτερά τινα, οὐκ ἀκούσεσθε

¹ Lomljenje (kruha), kruh.² Napravim šator, bivališće.³ Subst. inf. s final. pomenom.⁴ Aramejski izraz, ki pomeni: Gospod, pridi!⁵ Namreč τὴν διδαχὴν = odstraniti, odpraviti.⁶ Pripravi (ljubezensko) pojedino, nam. za reveže.⁷ Fut. namesto at. jedomi.⁸ Izkušen, resničen, prav.

αὐτοῦ· ἐὰν δὲ περὶ ἄλλων ὑστερούντων⁹ εἴπῃ δοῦναι, μηδεὶς αὐτὸν κρινέτω.

12. Πᾶς δὲ ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου δεχθήτω· ἔπειτα δὲ δοκιμάσαντες αὐτὸν γνώσεσθε, σύνεσιν γὰρ ἔχετε δεξιάν καὶ ἀριστεράν. Εἰ μὲν παροδῖός ἐστιν¹⁰ ὁ ἐρχόμενος, βοηθεῖτε αὐτῷ, ὅσον δύνασθε· οὐ μὲν δὲ πρὸς ὑμᾶς εἰ μὴ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ἐὰν ἡ ἀνάγκη. Εἰ δὲ θέλει πρὸς ὑμᾶς καθῆσθαι, τεχνίτης ὢν, ἐργαζέσθω καὶ φάγέτω· εἰ δὲ οὐκ ἔχει τέχνην, κατὰ τὴν σύνεσιν ὑμῶν προνοήσατε, πῶς μὴ ἀργὸς μεθ' ὑμῶν ζήσεται χριστιανός. Εἰ δὲ οὐ θέλει οὕτω ποιεῖν, χριστέμπορός¹¹ ἐστίν· προσέχετε ἀπὸ τῶν τοιούτων.

Nauk dvanajstih apostolov.

(Dalje.)

4. Sin moj, kdor ti govori besedo božjo, tega se spominjaj¹ ponoči in podnevi in ga spoštuj kot Gospoda;² kjer namreč govori oblast,³ tam je Gospod. Poišči vsak dan svete osebe, da se mirno zaneseš na njihove besede. Ne povzročaj razdora, ampak pomiri prepir; sodi pravično,⁴ ne bodi pristranski, ako kličeš koga na odgovor zaradi pregreh. Ne dvomi, bo se li zgodilo ali ne.

Ne imej odprtih rok, da bi kaj dobil, zaprtih pa, ko je treba dati.⁵ Ako imaš, plačaj odškodnino za svoje grehe. Ne pomišljaj se, bi li dal, in če daš, ne godrnjaj;⁶ vedi namreč, kdo je ta, ki to dobro plača. Ne obračaj se od reveža, ampak vse imej

⁹ Reveži.

¹⁰ Kdor se mimogrede ustavi.

¹¹ Dela kupčije s Kristusom.

¹ Hebr. XIII., 7.

² Mat. X., 40: Kdor vas sprejme, sprejme mene; in kdor sprejme mene, sprejme njega, kateri me je poslal.

³ Prim. Jud. 8: Ravno tako tudi ti svoje meso skrunijo, oblast zaničujejo (καριότητα ἀποδοῦναι) in veličanstvo preklinjajo.

⁴ Deut. I., 16; Preg. XXXI., 9; prim. Jan. VII., 24: Ne sodite na oči, ampak sodite pravično sodbo.

⁵ Sir. IV., 36.

⁶ Preg. III., 28: Ne reci svojemu prijatelju: »Pojdi in zopet pridi, jutri ti bom dal« če moreš precej dati.

skupno s svojim bratom in ne govori, da je tvoja⁷ last; kajti če ste skupni v večnih rečeh, koliko bolj v posvetnih?

Ne odrekaj se svojemu sinu ali svoji hčeri, ampak od mladih nog jih uči strahu božjega. Ne zapoveduj v jezi svojemu hlapcu ali dekli, ki upata v istega Boga, da se bosta bala Boga, ki vlada nad obema; ne prihaja namreč, da bi klical ljudi po zunanosti, ampak one, katere je pripravi duh. Vi hlapci pa bodite pokorni svojim gospodom kot podobi božji v sramežljivosti in strahu.⁸

Sovraži vsako hinavščino in vse, kar ne ugaja Gospodu. Ne odstopaj od zapovedi Gospodovih, ampak ohra-ni, kar si prejel, ne da bi kaj dodal ali odvezel.⁹ V cerkvi se izpovej svojih grehov in ne hodi molit s slabo vestjo. To je pot življenja.

5. Pot smrti je pa to. Predvsem je slaba in polna prokletstva: uboj,¹⁰ prešuštvo, poželenje, nečistost, tatvina, malikovalstvo, vedeževalstvo, čarodejstvo, ropanje, krivo pričevanje, hinavščina, dvoumje, zvižčnost,¹¹ prevzetnost, hudobnost, predrznost, lakomnost, grdo govorjenje, ljubosumnost, smelost, ošabnost, bahavost (neustrašenost), kdor preganja dobre, sovraži resnico, ljubi laž, ne priznava plačila pravičnosti, se ne drži dobrega¹² niti pravične sodbe, je čuječ ne za dobro ampak za slabo, komur je tuja krotkost in potrpežljivost, kdor ljubi ničemurnost,¹³ išče povračilo, se ne usmili reveža, ne trpi s trpečim, ne priznava svojega stvarnika, mori otroke,¹⁴ uniči podobo božjo v materinem telesu, se obrača od siromaka, stiska ne-

⁷ Dj. ap. IV., 32.

⁸ Efež. VI., 5: Hlapci, bodite pokorni svojim telesnim gospodarjem v strahu in trepetu, v preprostosti svojega srca, kakor Kristus!

⁹ Deut. IV., 2; XII., 32.

¹⁰ Mat. XV., 19.

¹¹ Rim. I., 29—30.

¹² Rim. XII., 9.

¹³ Ps. IV., 3; Iz. I., 23.

¹⁴ Modr. XII., 5.

srečneža, zagovarja bogatine, reveže kri-
vično sodi, kdor ima vse grehe; bojte se,
sinovi, vseh teh.

6. Glej, da te kdo ne za-
pelje¹⁵ s tega pota nauka, ker te uči
izven Boga. Kajti če moreš nositi ves jarem
Gospodov, boš popoln;¹⁶ ako pa ne moreš,
stori to, kar moreš. Glede uživanja jedil¹⁷
nosi, kar moreš; tega pa, kar se daruje
malikom, se popolnoma vzdrži, ker se s
tem služi mrtvim bogovom.

7. Glede krsta pa tako krstite:¹⁸ Ko ste
vse to¹⁹ povedali, krstite v imenu
Očeta in Sina in Svetega Du-
ha²⁰ v živi²¹ vodi. Ako pa nimaš žive vode,
krsti v drugi vodi; ako ne moreš v mrzli,
pa v gorki. Ako pa nimaš nobene od teh,
zlij na glavo trikrat vode v imenu

¹⁵ Mat. XXIV., 4.

¹⁶ Mat. XIX., 21.

¹⁷ Živil, ki so prepovedana v starem zakonu,
se vzdrži, kolikor moreš, popolnoma se pa moraš
vzdržati tega, kar se daruje malikom.

¹⁸ Krstil je torej lahko vsak vernik.

¹⁹ T. j. kar je povedano v prejšnjih petih
poglavjih.

²⁰ Mat. XXVIII., 19.

²¹ T. j. v tekoči vodi, v katero so krščenca
potopili. Prim. Jan. IV., 10: Ako bi poznala dar
božji in kdo da je, ki ti pravi: Daj mi piti, bi ga
morebiti prosila in dal bi ti žive vode.

Očeta in Sina in Svetega Du-
ha. Pred krstom se naj posti krstitelj in
krščenec in če more še kdo drug; ukaži
pa krščencu, da se naj posti eden ali dva
dni prej.

8. Vaši posti²² pa naj ne bodo s
hinavci,²³ ki se namreč postijo v po-
nedeljek in četrtek v tednu; vi se pa po-
stite v sredo in petek. In tudi ne mo-
lite kakor hinavci, ampak kakor
je ukazal Gospod v svojem evangeliju,
tako molite:²⁴ Oče naš, kateri
si v nebesih, posvečeno bodi
tvoje ime, pridi k nam tvoje
kraljestvo, zgodi se tvoja vo-
lja kakor v nebesih tako na
zemlji; daj nam danes naš
vsakdanji kruh in odpusti
nam naš dolg kakor tudi mi
odpuščamo svojim dolžnikom
in ne vpelji nas v izkušnjo, temuč reši nas hudega;²⁵ kajti
tvoja je moč in čast na veke. Trikrat na
dan tako molite.

Štukelj Ciril,
petošolec v Št. Vidu.

²² Mat. XXVIII., 19.

²³ T. j. farizeji.

²⁴ Mat. VI., 5.

²⁵ Mat. VI., 9—13.

KNJIŽEVNI POMENKI.

DR. I. PREGELJ.

Kratka zgodovina slov. slovstva. Spisal
Iv. Grafenauer. I. Od začetka do marčne revolu-
cije. V Ljubljani 1917. Zal. Katol. bukvarna.
Knjiga, o kateri bova govorila danes, je znan-
stvena knjiga. Posebne vrste znanstvena
knjiga je učna knjiga. Tako knjigo je možno
premotriti na dvoje načinov: ali kritično znan-
stveno presoditi vsebino knjige in pisateljevo
znanstveno metodo ali pa o vsebini knjige in
pisateljevi strokovnjaški spretnosti referi-
rati, t. j. podati vsebinski izveček v knjigi
obdelanega materiala. Predvsem Tebi name-
njena in šoli pisana je Kratka zgodovina
slovenskega slovstva v dveh de-
lih, katerih prvi leži dotiskan pred nama. Na-
jina prva dolžnost je o knjigi referirati.
Prof. dr. Ivan Grafenauer je znan slov-
stveni raziskovalec in zgodovinar. Napisal je

v domačih in nemških znanstvenih revijah
(Archiv) celo vrsto zanimivih monografij, raz-
prav, pojasnjujočih kako slovstveno posebnost
ali vprašanje, in se tako predpripravljal za
načrt kompendioznemu sestavljanju zgodovine
slovenskega slovstva. Iz najboljše avstrijske
šole metodiziran, kot učenec Jagičev, Minor-
jev, Heinzlov, je spoznal Grafenauer predvsem
zgodovino nemškega slovstva, pa tudi slovstvo
slovanskih rodov. Iz priznane zelo visoko sto-
ječega nemškega literarnega zgodovinarstva,
čigar metodo in akribijo, formo in koncepcijo
je študiral ob Kelleju, Schererju, Paulu i. t. d.,
se je Grafenauer usposobil za slovenskega
slovstvenega zgodovinarja. Grafenauer je kot
pisatelj vseskozi tip slavista — slovenista, ki
raziskuje domače slovstvo s primerjalnega sta-
lišča. On pa je tudi prvi naš znanstvenik, ki

se je lotil naloge, ustvariti Slovincem knjigo slovsstvene zgodovine, ki bi to bila v resnici in ne le deloma, kakor Glaserjeva knjiga. Dvoje knjig te prve zgodovine slovenskega slovstva, ki ustreza modernim zahtevam, je G. dozdej izdal: zgodovino slovenske romantike in zgodovino narodnega prebujenja, tako da ima še napisati zgodovino Stritarjeve dobe in najnovejše slovstvo. V »Kratki zgodovini«, ki naj bo priročna knjiga slovenskega slovstva, je obdelal dozdej snov od prvih početkov Slovencev do l. 1848.

Kadarkoli dobiš znanstveno delo v roko, poskušaj prvo, spoznati knjigo v njenih delih in v glavnem osnutku. Grafenauer je razdelil snov, katero obdeluje v I. delu, v šest poglavij: I. Predkrščanska doba (— 800), II. Krščanski srednji vek (— 1530), III. Doba luteranstva (— 1598), IV. Doba katoliškega preporoda (— 1765), V. Prosvetljena doba (— 1810), VI. Doba romantike (Prešeren) (— 1848). Prepričan sem, da bo to znanstveno ugotovljeno in po naravi dogodkov utemeljeno periodiziranje slovenskega slovstva ostalo in obveljalo. Nazorno, umljivo in jasno riše Grafenauer slovstveni razvoj naše literature. Jasno, dasi kratko eksponira zgodovinske date, kulturno ozadje, se trezno omejuje na najvažnejše in obširneje poroča o književnih zanimivostih, ki so prevažni dati za umevanje razvoja našega jezika, naših jezikovnih mej in narodnega čuvstvanja, pri čemer pa tudi nikjer ne pozabi, predočevati tuji vpliv na naše pisatelje. Organško riše potek narodnega razvoja, tolmači iz kulturnih razmer zgodovino slovstva in podaja s pomočjo primerjanja jezika pri enem pisatelju in pri drugem prvi prvikrat zares pozitivno in jasno sliko razvoja. Da se je tega načina risati slovstvo naučil pri raziskovanju snovi v dobi Novic, je jasno in jasno je tudi že, kako smotrno bo dogotovil vse delo, čigar prvo stopnjo, zaključeno v valnem višku Prešerna, je že dorisal. Filozofija I. dela »Kratke zgodovine« je nekako sledeča: Grafenauer kaže zgodovinski razvoj slovenskega slovstva iz staroslovenščine in ugotavlja obstoj slovenskega jezika od sv. Cirila in Metoda doli skozi stoletja do prvih protestantskih knjig. Protestantje so ustvarili slovenski književni jezik, ki se vsebolj razvija v domačem smislu in polagoma zori v jezik umetnosti. V prosvetljeni dobi počno pisatelji smotrno gojiti književno umetnost in utro tla klasicizmu svetovnega romantika, najbolj slovenskega pesnika Prešerna. Slovenski književni jezik je dozorel do umetniške višine in popolnosti, s Prešernom je bil postavljen temelj vsemu nadaljnjemu slovstvenemu razvoju. Vele dramatična, ginljiva je

slika tega trnjevega pota, ki ga je hodil slovenski književni jezik. Vselej zna Grafenauer jasno označiti napredek in nazadovanje, pravilno in točno ne zamudi nikoli poudariti momentov skupnosti slovenskega življa in enotnosti narodnega govora. Velika dobrina te zgodovine je zlasti v tem, da je tukaj prvikrat jasno dokazana kontinuiteta v razvoju našega slovstva in književnega jezika. Vsebinska Grafenauerjeva Kratke zgodovine je sledeča: Naselitev Slovencev in prvotna kultura. Književni drobec iz te dobe bi bil za govor zoper izvin. Ciril in Metod, glagolica, brižinski spomeniki, splošna izpoved. Zgodovinska slika kolonizacije in asimilacije narodov, Slovenci do 15. stoletja (čedadski evangelij, bratovske knjige s slovenskimi imeni, Ottokarjev »Fürstenbuch«, Ulrik Lichtensteinski, Stiški rokopis z gotovo pisno tradicijo, celovski, s starinskimi jezikovnimi znaki (aorist), homilija mesta Kranja, čedadski rokopis, fragment knezov Auerspergov, Oswald Wolkenstein, škofjeloški rokopis iz l. 1466., pesem »stara pravda«, slov. glagoljaši, narodna pesem, posvetna in duhovna. Protestantizem na Slovenskem. Primož Trubar, najplodovitejši pisatelj protestantske dobe, Krelj, ki je reformiral pravopis in je pisal najboljšo slovenščino, Jurčič, ki je pisateljaval hrvaško in slovensko. Bohorič uredi pravopis, Dalmatina ugotovi in utemelji pismeni jezik v monumentalnem prevodu sv. pisma. Še dandanes se oznanja beseda božja s prižnic deloma z Dalmatinovimi, deloma s Trubarjevimi besedami. Pesmarica luteranske pesmi, ki je živela še v drugi polovici 18. stol. na Koroškem. Delo katoliške duhovščine: »goriški rokopis«, Pachenecker; prisege mesta Kranja, vinogradni zakon, Megiser itd. itd.

Nekaj povsem novega je v Gr. knjigi oris razvoja slovenske metrike in razvoja književnega jezika. V novi luči je pokazal Grafenauer nekatere pisatelje: Trubarja, Dalmatina, Hrena, Ravnikarja. Uvedel je prvi v slovensko slovstveno zgodovino poglavje o narodni pesmi in očrtal jasno vplive sodobnega in narodnega slovstva na Slovence. Nekaj tiskovnih napak (Albin—Alboin, Tassšilo) kviri knjigo, kateri bi bilo želeti radi preglednosti obrobni naslovov.

Avtor »Stabat mater« je splošneje znan pod imenom Jacopone da Todi, knjiga ga imenuje latinsko: Jakoba Tudertina. Bibliografična notica, da je izšel Staničev prevod Bürgerjeve romance o cesarju in opatu posebe, je

v toliko utemeljena, da je res prevod izšel paginiran poleg dvoje nepaginiranih strani, ki vsebujeta prigodniško posmrtnico po deklici Marjanici. Morda ne bi bilo odveč, če bi bil opozoril pri Staniču in Vodniku, da sta moža tudi početnika slovenske turisticke, in se pri tem pokazalo na Rousseauja, ozir. nemške romantike in predvsem na — Petrarko!

Sicer pa je Grafenauer kot literarni zgodovinar vseskozi stvaren in snoven kronist. On ne piše zgodovine subjektivnemu okusu v žanru globokoumnih esejev, on hoče dati šoli in učečim se porabne, razumljive in točne knjige. Kjerkoli pa dopušča snov, veje tudi iz Grafenauerjevega stila toplo čuvstvo. Ko bo govoril Grafenauer o Gregorčiču ali o Župančiču, o, prav gotovo se bo razvnel, kakor se je ob Prešernu.

Da bi se tudi založništvo in bi Grafenauerjeve knjige tiskalo vsaj malo bolj pompozno in ne tako neprijetno skromno in jih v doglednem času opremilo tudi z ilustracijami in slikami! Sicer bodiva tudi s tem, kar je, zadovoljna. Glede vrednote Grafenauerjevega dela pa ne pozabiva, da ne sestavlja mehansko slovstvene zgodovine, temveč da mora cele partije nanovo preiskati sam. Zato morava potrpeti, da njegovo večje in težko pričakovano novejšo slovstvo polagoma zori. »Kratka zgodovina« bo pisatelju izvrsten koncept, meni in tebi prekoristen uvod v veliko njegovo zgodovino. »Kratka zgodovina« je bila ena največjih poleg drugih velikih potreb našega časa in našega narodnega življenja. Bodimo hvaležni zanjo pridnemu in učenemu pisatelju!

DROBIŽ.

Naše slike. Ne daleč od Kottbusa, glavnega središča Spodnjih Lužic, se razprostira stara slovanska naselbina Borkovi, ki jo Nemci nazivljejo »Burg«. Na sredi vasi, ki je Lužičanom obenem trg, stoji cerkev s pokopališčem. Hiše ob cesti so postavljene tako, da je ožja stran obrnjena proti cesti. Poslopja spominjajo na staro slovansko hišo in so še povečini lesena, dasi je tudi tu v zadnjih desetletjih čimdalje bolj začela izginjati tehnika lesenega stavbarstva. Kmetiška hiša, ki se imenuje v lužiškem narečju »kježa« ali tudi »dom«, je dvoje vrste: »bolowana« ali »tykowana«. Prve so zgrajene samo iz dèsk in tramov, kakor jih nahajamo ponekod tudi še pri nas, druge pa sestavljajo lesene staknjene stene, ki imajo z opeko izdelane predele. Deske so na znotraj samo lepo ostružene, redkokdaj pobeljene. Hiše so navadno pritlične, premožnejši imajo tudi enonadstropne. Narodna noša spominja po barvi in po kroju na Slovakinke. Glavo pokriva široka, na različne načine zavezana ruta, ki se potem tudi imenuje »kapa«, »mječa« ali »hawba«. Srajce imajo kratke rokave, ki so ob koncu nabrani ali pa s čipkami obrobljeni. Predpasnik je bel ali z različnimi barvami prepleten. Kakor Slovakinke na podnožju Karpatov nosijo tudi Lužičanke ob Sprevi dolge in težke škornje. — Les ob Sprevi, nemško Spreewald, lužiško Blota, ni posebno velik. Po dolgem se razprostira do

30 km, na široko pa do 12 km ob zapadni strani železnice, ki pelje iz Kottbusa v Berlin. Meri okrog 275 km² in šteje nad 30.000 prebivalcev. Geološko je zemlja peščena glina, mahovje, plast šote in močvirje. Voda se odteka v naravne in umetno napravljene kanale, ki se imenujejo ponekod »Groblje«. Ime Lužice je dobil kraj od znane besede luža. Les ob Sprevi so male Benetke. Vsaka hiša ima svoje pristanišče in po več čolnov. Pri nekaterih hišah je luka skoro prav pred vrati. Zato je poleg živinoreje ribji lov važna gospodarska panoga. Goje tudi veliko perutnine, ki jo izvažajo v Berlin in Drazdane. Pogled na te nezvenljive ostanke krepkih in gostoljubnih Srbov, Obo-dritov in Hevelčanov nudi kaj pestrobojno sliko. »Vsakih pet trenutkov se predrugači podoba... Tukaj voda na desni in levi strani, tam travnik ob desni, voda ob levi; sedaj zopet njive ob vodatih rovih in skoro zopet majhen, umetno zasajen gozdič; tu posamične hiše, od daleč pa se ponekod zabliske izza drevja skupina belih hiš in rjava cerkev med njimi... Lužičani premerijo največ pota v čolnih po vodi. Po tem potu vozijo otročiče h krstu, tod dospevajo ob nedeljah in praznikih poslušat v cerkev besedo božjo, tod vodi pot ženina in nevesto pred oltar, sled za čolnom z rakvijo se hitro zalije, in kdo vé, koliko časa bode Spreva imela še to delo, da zalije sled za zadnjim Slovanom ob svojem obrežju? — dan.

KNJIGOVEZNICA KAT. TISK. DRUŠTVA V LJUBLJANI

se priporoča v izvršitev
vsakovrstnih
knjigoveških del.

Solidno delo. Zmerne cene.
Knjižnicam znaten popust.

I. KETTE

LJUBLJANA

FRANCA JOŽEFA CESTA 3

Klobuki, palice, perilo, kravate, pa-
lice, dežniki, galoše, toaletne po-
trebščine itd. Vsi predmeti
za telovadbo, turistiko
in drug šport.

Fr. P. Zajec, izprašani optik
Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod
kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipal-
cev, toplomerov, daljnogledov itd. Popravila
očal, ščipalcev itd. izvršuje dobro in ceno!

Prodajalna Katoliškega tiskovnega društva

(H. Ničman v Ljubljani)

priporoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin

kakor: raznovrstni papir,
zvezke, noteze, razne zapis-
nike, kopirne knjige, šolske
in pisarniške mape, radirke,
pisala, črnilo, gumi, tintnike,
ravnila, trikote, šestila, bar-
ve, čopiče, raznovrstne raz-
glednice in devocijonalije.

Priporočljiva domača trdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega od-
bora za zidanje nove cerkve v Šmihelu pri
Zužemberku, da je gospod

Rajko Sušnik

umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken,
lepo in umetno v gotskem slogu, v splošno
zadovoljnost in po zmerni ceni ter je zato v
svoji stroki vredne najboljše priporočila.

Za stavbni odbor:

V Šmihelu,
dne 12. avgusta 1909.

FRANČIŠEK GABRŠEK,
župni upravitelj.

Telovadne priprave in orodje, vsakovrstne
gospodinske in gospodarske predmete, ku-
hinjsko opremo, železno pohištvo, orodje,
raznovrstno železnino, nagrobne križe in
prvovrstne poljedelske stroje priporoča
(prva domača trdka te stroje)

FR. STUPICA V LJUBLJANI

Marije Terezije cesta št. 1

veletrgovina z železnino in razpošiljal-
nica poljedelskih strojev.

Priporočamo :

Grško-slovenski slovar.

Sestavil prof. Anton Dokler. Cena . . K 12—

Fizika

za višje razrede srednjih šol. — Spisal
prof. Jožef Reisner. Cena vezani knjigi K 580

Kemija

za sedmi gimnazijski razred. — Spisal
prof. Jožef Reisner. Cena vezani knjigi K 250

Psihologija.

Za srednje šole spisal prof. K. Ozvald.
Cena v platno vezani knjigi K 3—

Besede in rekla

k sedmi knjigi Herodotovih zgodopisnih raziskavanj. — Sestavil prof. Fr. A. Jerovšek. Cena K 1—

Slovarček

k I., II. in III. spevu Iliade. — Spisal
prof. Anton Koritnik. Cena K —80

Slovarček

k IV., VI., XVI., XVIII., XXII. in XXIV.
spevu Iliade. — Spisal prof. Anton
Koritnik. Cena K —80

Založil

Zavod sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano

kjer se dobivajo označene knjige.